

Over geldleeningen hier te lande door vreemde mogendheden aangegaan

<https://hdl.handle.net/1874/289600>

2

OVER
GELDLEENINGEN HIER TE LANDE

DOOR
VREEMDE MOGENDHEDEN AANGEGAAN.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr. J. I. DOEDES,

GEWOON HOOGLEERAAR IN DE GODGELEERDE FACULTEIT,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAAT

EN

VOLGENS BESLUIT DER REGTSGELEERDE FACULTEIT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

Doctor in het Romeinsch en Hedendaagsch Regt,

AAN DE HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

DOOR

JOHANNES APOLLONIUS ALTING BÖSKEN,

GEBOREN TE WERKENAM,

TE VERDEDIGEN

op Woensdag, 11 Mei 1864, des namiddags te 2 ure.

UTRECHT,
A. J. VAN HUFFEL.

1864.

AAN MIJNE MOEDER.

Die öffentlichen Schuldurkunden oder die dadurch vorgestellten Kapitalien sind keine wirklichen Werthe im nationalökonomischen Sinne: sondern Anweisungen auf künftige Werthe, in denen die Regierung die Mittel zur Erfüllung ihrer Verbindlichkeiten findet.

NEBENIUS.

C'est s'abuser, que de voir un capital dans la feuille de papier du rentier

DROZ.

VOORREDE.

In een land, als Nederland, waar zooveel geld in vreemde fondsen geplaatst wordt, kan het niet van belang ontbloot zijn eenige leeningen in een meer helder daglicht te stellen en den gang daarvan te volgen.

Dit deed mij besluiten tot het schrijven dezer proeve.

Bij sommige leeningen heb ik de geschiedenis der staatschulden van de leenende Mogenheid aangestipt, nu eens daartoe gedrongen door de belangrijkheid, dan weder door de verhouding met ons land.

Bij het lezen van dit proefschrift bedenke men, dat wij, jongelieden, nog niet ervaren genoeg zijn om grondig over zaken van eenig gewigt te oordeelen; daartoe ontbreken ons gewoonlijk twee vereischten: ondervinding en genoegzame bedaardheid om in alle deelen der zaak door te dringen.

Tot zoover over den inhoud.

Wat den stijl aangaat: men zij gedachtig aan de zoo juiste woorden van den met regt gevierden BUNGENER:

„Son style! son style! . . . . Le style d'un homme lui est en quelque sorte donné comme sa physionomie, comme sa taille, comme les battements du poulx, bref, comme ce

qu'il y a dans tout notre être de moins soumis à l'action de la volonté. On ne change pas son style : tout au plus parvient-on à le travestir."

Ik neem deze gelegenheid te baat, U allen, die iets tot mijne vorming hebt bijgedragen, hiervoor mijn opregten dank te betuigen: U de verzekering gevende, dat ik Uwer steeds met eerbied en dankbaarheid zal indachtig zijn.

Hoogbeeraren in de Regtsgeleerde Faculteit! wier onderwijs ik mogt bijwonen: weest overtuigd dat ik steeds Uwe nuttige lessen en wenken zal trachten op te volgen.

En gij, Vrienden, die hier nog aanwezig zijt! gij kunt de overtuiging met U rondragen, dat, al mogten wij ook van elkander gescheiden worden, die oogenblikken onder de aangenaamste mijns levens zullen behooren, wanneer ik, voor een' wijle al het maatschappelijke vergetende, mij weder naar den geest verplaats in Uw' mij zoo dierbaren vriendenkring.

Vaartwel.

INHOUD.

Voorrede.	
Inleiding	Pag. 1
De Hoef-IJzer Schuld	„ 35
De Silezische Schuld en de Pruissische leeningen	„ 47
Leeningen aan Denemarken	„ 63
Leeningen aan Spanje	„ 70
Leeningen aan Rusland	„ 94
Besluit	„ 110
Stellingen	„ 123

INLEIDING.

Alle bespaarde rijkdom moet strekken tot het voortbrengen van nieuwe rijkdommen. Deze gulden regel eener gezonde staathuishoudkunde wordt in ons vaderland op verre na niet algemeen toegepast; een groot deel onzer kapitalen wordt niet gebruikt tot dat doel, waartoe men ze het liefst zoude willen zien aangewend. Voor velen onzer kapitalisten is het genoeg wanneer zij van hun geld slechts rente trekken; zonder na te denken, hoe groot nut zij zouden kunnen stichten door hunne kapitalen te gebruiken tot vorming van nieuwe, volharden zij in hunne verderfelijke gerustheid, even als of hun geld zoo goed bezorgd ware, dat zij er niet meer naar behoeven om te zien en of het onmogelijk ware, dat de waarde der effecten zelfs door de minste staatkundige gebeurtenis gevoelig kan verminderen.

Somtijds echter is de geldbelegging in staatsschuld-bekentenissen der. nijverheid zeer dienstig; het geld kan immers bestemd zijn voor werken van openbaar

nut, b.v. voor spoorwegen, kanalen, sluizen; het kan aangewend zijn tot behoud van den vaderland-schen grond enz. ¹⁾

De in Nederland nu bestaande voorliefde voor effecten is niet van oude dagteekening: gaan wij eenige tientallen jaren terug, dan merken wij op, dat de man uit den geringen burgerstand, die eene kleine som had overgegaard, daarvoor geen staats-papieren durfde koopen; neen, hij sloot dat sommetje in gouden dukaten zorgvuldig weg om zich op hooge feestdagen eens in het aanschouwen van den blinkenden schat te verlustigen. ²⁾

Langzamerhand echter werd hij manhaftiger, daar anderen het ook wel deden en er wèl bij voeren; het hoopje rentelooze dukaten werd herschapen in rentegevende staatspapieren. Durfde men er zich vroeger niet aan wagen uit gebrek aan kennis om er mede om te gaan, thans schijnt ieder de wijsheid in pacht te hebben. Getuigen die honderde Oostenrijksche schuldbekentenissen, die onder de boeren op het platte land geplaatst zijn, niettegenstaande velen daarvan zelfs de beteekenis niet kunnen gissen.

Heeft iemand geld beschikbaar en vraagt hij raad, hoe het te plaatsen: op iederen raad, dien men hem geeft, zal het stereotype antwoord zijn „ik heb er geen verstand van:” raadt ge hem echter effecten aan, dan is hij terstond bereid. Hij kent immers de prijs-

---

¹⁾ Voortreffelijk is dit ontwikkeld door Laffitte in de fransche kamer der afgevaardigden 28 Febr. 1833.

²⁾ Zie *Staatscrediet en particulier-crediet*, 4tal brieven over de financiële kwestien van den dag, Haarlem 1859 pg. 6.

couranten en die zijn voldoende! Om als goed huisvader zijne zaken te besturen is het wel degelijk noodig zich herhaaldelijk te bedenken en goed toe te zien, voor men zijn geld in effecten belegt. Niet toch het kunnen lezen der cijfers in de prijscouranten is voldoende; de vereischten zijn gewigtiger, meer in aantal.

Men zorge grondig op de hoogte te zijn van den staatkundigen, financiëlen, handels- en nijverheids-toestand der verschillende rijken, om daaruit te besluiten tot de meerdere of mindere soliditeit der staatsschuldbekentenissen: nog is deze wetenschap niet voldoende; van groot belang is te weten, waarom die leeningen moesten gesloten worden, welke de voorwaarden zijn, welke waarborgen er bestaan voor de rentebetaling en tevens welke wetten en gebruiken in het leenende land van kracht zijn ¹⁾.

Die zijn geld in effecten belegt, ga vooral den gang der staatkundige gebeurtenissen na en zij op zijne hoede: hij hebbe moeds genoeg, om op een oogenblik, wanneer het hem nuttig toeschijnt, al zijne effecten te verkoopen en zijn geld renteloos te laten liggen: rijp beraad staat hier op den voorgrond.

---

¹⁾ Een voorbeeld van omslagtigheid, langen duur en afhankelijkheid van de Regering, wat de rechtspraak aangaat is te vinden bij J. Meerman, *Eenige berichten omtrent het Noorden en Noordoosten van Europa*, 's Hage 1805 IVe Deel pg. 117, 399. Men zond hem van 2 September tot 10 October van de eene autoriteit naar de andere om eene pretensie te bezweren op een gefailleerd kantoor in Gothenburg; later werd hij uit den droom geholpen. Het was zijne eigene schuld, omdat hij „den heer executor niet van aanvang aan een briefje van 25 Roebels of iets dergelijks had in de handen geduwd.”

Is men nu goed op de hoogte van al die zaken, dan is ook volgens mijne meening de geldbelegging in effecten een zeer goed middel om het geld renten te doen opbrengen; men doe het echter niet onvoorzigtig en ondoordacht.

Wel verdient het staatscrediet niet dat onbepaald vertrouwen, dat men er bijna algemeen aan toekent, (hiervan strekken tot voorbeeld de meeste regeringen van Europa, die als om strijd het grootst mogelijk misbruik maken van het vertrouwen der particulieren) maar toch is het te verkiezen boven vele takken der industrie. Hoe dikwijls wordt men niet bedrogen, meenende zijn geld al eens heel wel geplaatst te hebben. Eveneens denkt Say ¹⁾ wanneer hij zegt: „Les placements qui sont destinés à féconder l'industrie sont presque sans bornes; mais pour les faire avec succès, il faut connaître les ressources de l'industrie et les besoins de la société.”

Welligt zal men meenen, dat zulk eene uitkomst aan het gemis van een behoorlijk toezigt te wijten is: als of het altijd mogelijk ware toe te zien, als of niet de valscheid zoo weet te huichelen, dat men in heilig vertrouwen zijne bezittingen grootendeels aan iemand geven zou om somtijds zelf eenige dagen later hopeeloos verloren te zijn.

Zoo even heb ik opgemerkt, dat men algemeen onderstelt weinig kennis te behoeven om geld in effecten te beleggen en dat het voldoende is als de

---

¹⁾ Cours complet d'économie politique, Paris 1852 tom. II pg. 434. noot 1.

effectenhouder slechts zijne fondsen zorgvuldig achter slot en grendel bewaart. Dit wanbegrip wordt nog gedeeld door staathuishoudkundigen van naam ¹⁾: er zijn er, die meenen, dat al weet men bijna niets van de verschillende Staten, ja, al had men nooit een dagblad in handen genomen, men nochtans niet zou behoeven te aarzelen om het betrekkelijk crediet van sommige landen te bepalen, om dat men in de prijscourant der effecten een' onbedriegelijke vraagbaak vindt.

In hoever dit laatste doorgaat, kan men duidelijk zien, uit de geschiedenis der obligatiën Poyais ²⁾, een der leerzaamste voorbeelden om zeer voorzigtig te zijn en zich eenigzins, zij het dan ook slechts oppervlakkig, bekend te maken met den toestand, de ligging enz. van die verschillende rijken, wier schuldbekentenissen aan de beurs worden verhandeld.

Hoever onbekendheid met dit alles voeren kan leert de geschiedenis der bovengemelde obligatiën.

Een Engelschman, zich voor agent der republiek Poyais uitgevende, biedt aan de Amsterdamsche beurs in den jare 1825 obligatiën aan ten laste van dien Staat, die in Zuid-America zoude zijn in het leven geroepen. De voorwaarden waren vrij goed, derhalve werd een aantal dier schuldbekentenissen gereedelijk verkocht, geleverd en betaald. Eenige dagen daarna echter was de agent spoorloos verdwenen: men werd

¹⁾ Weeveringh, Geldbelegging, 1e stukje pg. 20.

²⁾ Bij S. Vissering, Handboek der practische staathuishoudkunde, Amst. 1860 1e stuk.

als uit den slaap wakker geschud en begon elkander te vragen, waar of toch eigenlijk dat land wel zou liggen. De beste landkaarten werden voor den dag gehaald, er werd gezocht, maar..... niet gevonden. De Engelsche agent had de mannen der Amsterdamsehe beurs geducht bij den neus gehad, er bestond geene republiek Poyais! ¹⁾

En toch stonden de obligatiën dezer republiek aangeeteekend op de prijscourant, en toch werden ze aan de beurs verhandeld.

Voor den speculant echter, voor hem, die alleen op de oogenblikkelijke waarde let, is het raadplegen der prijscouranten een zeer goede leiddraad; want voor hem is het geene geldbelegging, ten minste dit is niet het doel, dat hij beoogt. Slechts winst wil hij en dat door beursspel.

Nog zijn er velen, die meenen, zich gerustelijk op hunne makelaars te kunnen verlaten: zij ten minste zullen het weten, zegt men, maar dit is, helaas! ook niet altijd het geval. Het moest hun niet genoeg zijn in de dagbladen den koers der fondsen te volgen: ook hunne kennis behoort uitgebreider te zijn.

Weeveringh ²⁾, over hen sprekende, laat zich aldus uit: „Zedelijk is de effectenhandelaar verantwoordelijk voor de schade, die zijn principaal tengevolge van zijne onvolkomene inlichtingen lijdt, even als de advocaat het is, die door onkunde zijn proces verliest, of de geneesheer voor den dood van zijn

¹⁾ Soms tijds komen die obligatiën nog voor als evenveel *curiosa* bij effectenveilingen.

²⁾ In *Geldbelegging*, pg. 85.

patient, dien hij door onkunde in het graf geholpen heeft."

Over 't algemeen heeft de geldbelegging in effecten veel voor boven andere beleggingen; men heeft meestal hoogere renten, de overdragt is gemakkelijk ¹⁾, men kan er dagelijks klinkende munt voor in de plaats krijgen, de administratie is bijzonder gemakkelijk. Daarenboven kan men, hetgeen sommige menschen gaarne willen, zijn vermogen geheim houden, men kan op effecten een voorschot bekomen, zij kunnen dienen tot borgtogt: in één woord, zij zijn gemakkelijk.

„Il n'est pas douteux, zegt Say ²⁾, que les effets publics ne soient commodes pour les capitalistes, quelsque soient leurs motifs et qu'ils n'offrent des placements au moyen desquels ils peuvent aisément retirer leurs fonds par la vente de leurs créances."

Die hooge renten, die men er doorgaans van trekt, zijn echter dikwijls een zeer ongunstig teeken: hoe minder solide een land is, des te hooger renten ziet men het betalen, om zodoende door oogenschijnlijk schoone voorwaarden de leening te kunnen sluiten.

De gemakkelijke overdragt is zeker een groot voordeel: men is niet gebonden aan lastige overschrijvingen ³⁾. Dagelijks kan men zijne effecten tegen klin-

¹⁾ Eenige jaren geleden werd in Frankrijk het voorstel verworpen om bij de overdragt van schuldbrieven op den staat een regt te heffen van 1 centime op elken franc rente. Verg. bij ons de wet van 13 Mei 1859, Sibld. N°. 36 (art. 1. 42).

²⁾ In *Cours complet* etc. II pg. 433.

³⁾ Tenzij de effecten mogten zijn ingeschreven op het Grootboek

kende munt verwisselen, hetgeen echter meestal dan meer beperkt wordt, wanneer men er gebruik van zou willen maken. De staatsschuldbekentenissen ondervinden immers al zeer spoedig het wantrouwen van het publiek; een los gerucht is somtijds van merkbaaren invloed op den prijs, zoodat dikwijls het verwisselen in geld eene onmogelijkheid wordt, tenzij men zich zeer groote verliezen late welgevallen.

Velen nog, niet zoozeer opziende tegen de moeite om hun geld in handels- of nijverheidsondernemingen te plaatsen of het op eene andere wijze renten te doen voortbrengen, geven de voorkeur aan de belegging in effecten en dat wel om de meerdere (!) zekerheid: een land staakt immers zoo heel spoedig zijne betalingen niet! En dit is zoo, maar zij vergeten, dat behalve een bankroet de staat nog vele middelen tot zijne dienst heeft, om in hagchelijke omstandigheden zich te verrijken ten koste van duizenden zijner vreedzame burgers.

En toch, waarin is die positieve zekerheid gelegen?

In den regel zijn de geldleeningen alleen gevestigd op het crediet van den staat; dit nu moge schoon klinken, maar het beteekent voor sommige landen, die met hun financiëlen naam als 't ware den draak steken, niet veel. Van meer beteekenis is het, wanneer een staat leent onder verband van zekere goederen of inkomsten ¹⁾: waartoe echter niet over-

---

der Nationale schuld en dit kan alleen van onze eigene schuldbrieven.

¹⁾ Onder anderen zijn de inkomsten van Silezië verpand door Karel VI. Somtijds worden ook roerende goederen ten onderpand

gegaan wordt, zoolang de kapitalisten den klank van het woord „crediet” welluidend genoeg vinden, om hun geld en hun naam daaraan te wagen.

„En toch, zoo zegt de schrijver der vier brieven over de financiële kwestien van den dag, al heeft een staat op zulke bepaalde eigendommen of inkomsten geleend, welke regtbank zal dan het vonnis uitspreken, waarbij de goederen aan de crediteuren worden toegewezen: hoe zullen die worden onteigend, indien de geldleener dat niet vrijwillig doet? Wie is gemachtigd om die zekere, verpande inkomsten te innen? Welke dwangmaatregelen bestaan er om een staat te noodzaken, dat hij zijne verbindtenissen stipt nakome?”¹⁾

Materiële waarborg bestaat er eigenlijk niet: betaalt een staat geen renten meer, dan kan men vertoogen indienen, protesteren: het loopt minstens

---

gegeven, b.v. kroonjuwelen en andere koninklijke sieraden, o. a. door Hendrik III, Eduard III en Hendrik IV (Sinclair *the history of the public revenue of the British Empire*, London 1804 I pg. 382) eveneens in Holland door Victor Amadeüs, koning van Sardinië, welk laatst onderpand door de fransche representanten in 1795 geheel wederregtelijk is verminderd. Zie *Handelingen van de municipaliteit der stad Amsterdam*. IIe deel pg. 591, 605, 721, 731, 735, 741.

Nog bestaan er eenige tractaten, waarbij de onschendbaarheid van fondsen of waarden, ten onderpand strekkende is gestipulcerd, zoo als dat door Falck den 5 Junij 1827 met Mexico gesloten (art. 12 al. 3) in Stbld. van 1828 N°. 27; eveneens tusschen Frankrijk en de Dominicaansche republiek dd. 8 Mei 1852 (art. VII) in *Recueil manuel et pratique de traités, conventions etc.* par de Martens et de Cussy tom. VII pg. 37. Zie nog tusschen andere landen aldaar pg. 188, 193, 335.

¹⁾ Pg. 165.

altijd uit op eene transactie, nadeelig voor de effecten-houders, die slechts kunnen berusten en zich verge-noegen moeten met hetgeen nog teregt komt.

Maar gesteld nu eens, dat die materiële waarborg werkelijk bestond, gesteld dat men een' staat tot uitbetaling kon noodzaken, toch blijven er nog vele omstandigheden over, waarbij de rentebetaling wordt geschorst, zoo als bij oorlog, oproer etc. waarvan hier een paar voorbeelden volgen.

Het eerste is van den staat van *New-York*.

In art. 5 der wet van 12 Julij 1782 ¹⁾ werd geschorst de uitbetaling van interessen aan personen „*within the enemy's lines.*” Deze acte is geamendeerd door eene andere van 24 Nov. 1784 ²⁾ en daarbij uitgestrekt tot executeurs en administrateurs van schuldenaren en schuldeischers en wel bijzonder van personen, die gestorven waren na het uitvaardigen der acte van 1782. In 1787 (20 April) is door eene nieuwe acte ³⁾ de vorige eenigzins gewijzigd; er werd namelijk in gezegd, dat die schorsing van interessenbetaling zich niet zou uitstrekken tot eenig onderdaan van den koning van Groot-Britannië „*comprehended in the treaty of peace between the United states of America and the said King.*” Twee jaren later, 3 Maart 1789, is eene andere acte uitgevaardigd ⁴⁾, ten opschrift hebbende „*to give relief respecting debts due to persons formerly within the Enemy's lines:*” er kwam in voor

¹⁾ In *Laws of the state of New-York*, vol. 1 pg. 54.

²⁾ In *Laws of the state of New-York*, vol. I pg. 153.

³⁾ In *Laws of the state of New-York*, vol. I pg. 456.

⁴⁾ In *Laws of the state of New-York*, vol. III pg. 290.

dat de renten van het tijdvak, in hetwelk de betaling geschorst was, zouden worden „*nevertheless considered as extinguished.*”

Het tweede voorbeeld is uit onze eigene geschiedenis: er is eene publicatie d.d. 18 Febr. 1794 ¹⁾ van de staten van Holland en West-Friesland, die kortelijk hierop neêrkomt.

Aan alle fransche ingezetenen was verboden eenige betaling te doen aan de onderdanen van die mogendheden, waarmede dat rijk in oorlog was: dit in aanmerking nemende, werd, om de uitwerking van dien maatregel zooveel mogelijk tegen te gaan, besloten, dat niemand, 't zij vreemd, 't zij ingezet, gedurende dezen oorlog, uit deze provincie naar Frankrijk of naar elders zou mogen betalen, zenden, overmaken of afleveren eenig geld of geldswaarde aan of ten behoeve van personen, „die op den 1 Jan. 1794 geweest zijn of nu zijn of gedurende den oorlog mogten worden onderdanen van het tegenwoordig fransch gouvernement, op poene van” enz. Reeds geaccepteerde wisselbrieven mogten echter betaald worden, mits de acceptanten daarvan acht dagen na deze publicatie kennis gaven aan den magistraat hunner woonplaats.

Dergelijk verbod werd na de omwenteling, uitgevaardigd tegen de Engelschen bij proclamatie van 16 Sept. 1796 ²⁾.

Het lot van onzen staat was in die dagen ongewis: de Franschen beschikten over ons land als over een

¹⁾ In Nieuwe verzameling, etc. II (pg. 311) Campen 1794.

²⁾ Dagverh. der Nat. Verg. III pg. 151.

wingewest. Na herhaaldelijk gepoogd te hebben de onafhankelijkheid van ons land te verkrijgen (Blauw en Meyer gingen daarvoor naar Parijs) moest men ten laatste toetreden tot de voorwaarden door Frankrijk gesteld ¹⁾. Zoo werden wij Frankrijks vrienden. Het Britsche Ministerie nu vaardigde den 3 Sept. 1796 eene proclamatie uit, waarbij de vrije vaart van Groot-Britannië op Nederland werd toegestaan, mits onder neutrale vlag. Frankrijk was echter uitgesloten.

Hierop volgde nu onze evengemelde proclamatie van 16 Sept. Deze diende vooral om de Engelschen te doen gevoelen, dat hun weleer zoo groote invloed op dit gouvernement geheel verdwenen was ²⁾.

De Engelsche proclamatie wordt daarin genoemd „eene list, die het volk van Nederland kent en waardeert, een lokaas, dat hetzelfde versmaadt.”

De voornaamste grief was, dat de ons ontroofde koopwaren ons nu zouden worden te koop aangeboden, waaromtrent in de proclamatie het volgende voorkomt.

„Welk Nederlandsch hart is dan niet vervuld met verontwaardiging bij de overweging, dat de vijand van ons vaderland de eigen goederen ons te koop zal komen aanbieden, welke hij ons op eene zoo schandelijke wijze geroofd heeft? en mogen wij nog een oogenblik aarzelen, om ons die winstderving te getroosten en het groote oogmerk van den vijand te verijdelen?”

In art. 4 werd verboden eenige wissels, uit Groot-Britannië getrokken, te accepteren of te betalen.

---

¹⁾ Dagverh. I pg. 615. Acte van Accoord van 3 Mei 1796.

²⁾ Dagverh. III N°. 189, gecontinueerde avondzitting. Berigt van den president.

Deze geheele proclamatie ontmoette nog al tegenkantsing: vele leden verklaarden er zich heftig tegen ¹⁾, zij werd echter aangenomen om de Franschen te believen. Merkwaardig zijn de woorden bij die gelegenheid gesproken door den burger representant Blok, als even zoovele bewijzen van onze onderworpenheid aan den Franschen invloed ²⁾; hij eindigt met de commissie voor buitenl. zaken zelfs te bedanken voor de bewijzen van vaderlandsliefde en verklaart zich te verheugen, dat hij met zulke mannen tot heil van zijn vaderland mag medewerken.

Na deze, regtgeaarde Hollanders onwaardige, kruipende vleitaal aangehoord te hebben, werd de proclamatie door de Nationale Vergadering, representerende het volk van Nederland, aangenomen. Den 23sten Sept. daaraanvolgende werd een voorstel gedaan door Pertat om art. 4 der proclamatie van 16 Sept. aldus te interpreteren, dat die wissels, die vóór het arresteren der proclamatie mogten zijn geaccepteerd, betaalbaar zullen verklaard worden: ten einde geene nadeelige gevolgen voor de oude bataafsche trouw en het crediet daaruit mogten voortvloeijen ³⁾.

De president Kantelaar stelde voor deze propositie te stellen in handen der commissie van buitenl. zaken om consideratie en advys.

Hierover warme discussie, waarin de voornaamste tegensprekers waren Gevers en Vreede. Na afloop daarvan zegt de president, „dat, alhoewel

¹⁾ o. a. de Mist, Helmich, Camp, Cau, Brands, etc.

²⁾ Dagverh. III pg. 155.

³⁾ Dagverh. III pg. 196.

er onderscheiden gevoelens plaats hebben, de zaak zich echter tot deze twee hoofdpuncten doet brengen: of het voorstel vooralsnog geen point van deliberatie zal uitmaken, dan wel, of het dadelijk in deliberatie zal worden gebragt."

Daarop wordt het appel nominaal geïnstitueerd, en met 50 tegen 37 stemmen besloten, dat men er nog niet over zal beraadslagen.

Het 3e voorbeeld is uit de Spaansche geschiedenis; er werd 3 Sept. 1811 een decreet uitgevaardigd, waarbij werd geschorst de betaling van renten aan Holland „mientras permanezca agregada à la Francia, ó subyugada por Napoleon y su familia”¹⁾.

De considerans was als volgt:

„En consideracion à la injusta é inaudita agresion que las Españas sufren de la Francia, y à la insidiosa y atroz conducta observada por su Emperador, de la que son víctima los leales y generosos Espanoles y nuestro amado Rey y Real familia, declaran las Cortes.”

Het komt hier dus alleen aan op den morelen waarborg, die zijn hoofdbestaan vindt in eene goede inrigting van het financiewezen, in goede antecedenten en een eerlijk bestuur.

Gaan wij Europa's staten-rij langs, dan zien we dat de meeste hunner hun crediet meer of minder misbruikt hebben. Engeland, dat bij uitnemendheid solide rijk, heeft tijden gehad, dat zijn staatscrediet

---

¹⁾ *Coleccion de los decretos y órdenes que han expedido las Cortes generales y extraordinarias*, Madrid 1820, tom. I. decreto 90.

was uitgeput, het heeft toen zijne renten gereduceerd, schuldbekentenissen geteekend voor veel hooger bedrag, dan het in waarde ontving, geldelijke verbindtenissen op eene ledige schatkist aangegaan enz. Het bankroet werd echter niet uitgesproken, omdat het de bank van Engeland gold en de handel voortging het bankpapier als goede munt aan te nemen, niettegenstaande het hoofdvereischte, verwisselbaarheid in klinkende munt, er geheel aan ontbrak.

Frankrijk en Spanje hebben hunne betalingen gestaakt. Rusland heeft zijne betalings-beloften geschonden. Portugal heeft herhaaldelijk conversiën bewerkstelligd, altijd gepaard met vermindering van kapitaal zoowel als van renten. Griekenland heeft van zijne leening slechts 2 jaren renten betaald. Zweden . . . . . maar genoeg voorbeelden zijn aangehaald, om hen, die zoozeer op die zekerheid bogen, uit hunnen slaap wakker te schudden en de oogen te doen openen om toe te zien, voor zij hun fortuin in effecten beleggen.

Zien we nog, hoe over die zekerheid gedacht werd door Adam Smith ¹⁾: „When national debts, zoo spreekt hij, have once been accumulated to a certain degree, there is scarce, I believe, a single instance of their having been fairly and completely paid. The liberation of the public revenue, if it has ever been brought about at all, has always been brought about by a bankruptcy; sometimes by an avowed one, but

---

¹⁾ *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*, London 1791 vol. III pg. 434.

always by a real one, though frequently by a pretended payment. The raising of the denomination of the coin has been the most usual expedient by which a real public bankruptcy has been disguised under the appearance of a pretended payment."

Toetsen we nog de geldbelegging in effecten aan de regelen eener strenge zedekunde.

Zonder de vroeger ontwikkelde voordeelen van den effectenhandel voorbij te zien, lijdt het echter geen twijfel, dat ook somtijds groot nadeel berokkend wordt door die gemakkelijke manier van geldplaatsing: zij bevordert den lediggang, geeft aanleiding tot speelsucht en sluit veelal den productieven handel uit. Het onzedelijkste is voorzeker het beursspel, dat er zijn ontstaan aan te danken heeft; maar zal men, omdat sommigen zich daaraan overgeven, den handel in effecten ontraden of veroordeelen! Immers neen! *abusus non tollit usum*.

Wanneer men naging, wat de bestemming was van de opbrengst der meeste leeningen, namelijk „oorlog voeren”, dan zou men misschien nog minder er in handelen; hoe gunstiger de gelegenheid is om geld te krijgen, des te eer verklaart men elkander den oorlog, terwijl somtijds nog niet alle staatkundige bronnen zijn uitgeput om tot een' gewenschten uitslag te geraken. Juist die staten, die zich het minst om hun crediet bekreunen en niet aarzelen dit geheel en al uit te putten, Oostenrijk en Frankrijk, gaan ligtvaardig tot oorlog over, wanneer men nog niet zou behoeven te wanhopen aan eene minnelijke schikking.

Zijn er voordeelen aan verbonden, men ziet dat ook de keerzijde beschouwd moet worden.

Wij eindigen deze beschouwing over het geldbeleggen in staatspapieren in 't algemeen met de woorden van een' practischen staathuishoudkundige, die wij volkomen beamen: „Hoe men echter zijn geld ook plaatse, het moet altijd geschieden met wijsheid en doorzigt; hij die in den blinde staatseffecten koopt, zonder zich omtrent zijne keuze van land of soort te bekommeren, handelt even dwaas en niet dwazer dan hij, die in den blinde deelneemt aan deze of gene naamlooze vennootschap, of zijn geld op hypotheek geeft zonder het onderpand te kennen, of geld leent op schuldbekentenis met of zonder borgtogt zonder zich omtrent de zedelijke en maatschappelijke hoedanigheden van de borgen of van den leener te vergewissen. Dit alles is even dwaas, even onverantwoordelijk: maar ook het een niet meer of niet minder dan het ander; het is alles ligtzinnig spelen met het kapitaal ').

Nog blijft mij ter behandeling over de vraag, in hoever het wenschelijk is voor een land, dat zijne burgers deelnemen in vreemde geldleeningen; een onderzoek dubbel de aandacht waardig, omdat vooral de Hollanders hunne kapitalen veel in den vreemde plaatsden. ²⁾

1) 4 Brieven etc. pg. 266.

2) A. Smith t. a. p. III pg. 400, *Wetenschappelijke Bladen*, 1857 afl. VII. Guizot, *Fondation de la république des états unis d'Amérique*, Paris 1851, II pg. 217. Emile de Laveleye in *Revue des deux mondes* 1864 I pg. 329 .....ces rentiers hollandais, que le peuple appelle ironiquement *coupon-knippers* parce qu'ils n'ont rien à faire sauf à détacher les coupons semestriels de leurs fonds publics.

Velen zijn sterk tegen het geldbeleggen in vreemde fondsen, omdat die kapitalen aan de nijverheid worden onttrokken, terwijl anderen daarentegen er eene gelukkige plaatsing in zien van een kapitaal, dat anders welligt renteloos zou blijven liggen. Hoe men hierover in vroegere tijden in ons land dacht valt het best in 't oog, wanneer men een' blik slaat op de geschiedenis van die tijden, voor zoover zij betrekking heeft op effecten, effectenspel en windhandel.

Reeds in 't begin der 18de eeuw waren alle schrijvers het er over eens, dat effectenspel het verval van den handel moest medebrengen; vele zonderlinge voorbeelden opgevende van „de wilde drift waarmede ter beurze van Amsterdam het spel in allerlei vreemde fondsen gedreven werd.” ¹⁾

Vroegere klagten kwamen niet tot ons; dit is echter veel eer toe te schrijven aan het ontbreken der gelegenheid, dan wel aan de soliditeit onzer voorouderen. Er waren toen nog geene verhandelbare staatsschuld-brieven van vreemde mogendheden, noch naamlooze vennootschappen.

Sterk echter deden onze voorvaderen aan het loterij-spel; des tijds werkte dit echter niet zeer nadeelig, daar het meestal van de regering uitging en deze er voor zorgde, dat de goede gemeente niet al te erg werd om den tuin geleid ²⁾.

¹⁾ S. Vissering, Herinnering, studiën en schetsen, I pg. 123 sqq.

²⁾ Zie hierover Mr. G. A. Fokker, Geschied. der loterijen in de Nederlanden, Amsterdam 1862. Van de Spiegel, nadenking van een staatsman wegens zijn ministerie in Holland

Het sterkst van alles gaf men zich over aan den zoogenaamden windhandel ¹⁾.

Spoedig reeds na de oprigting der O. I. Compagnie, vinden wij een placaat van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden (d. d. 27 Februarij 1610), waarin met boete en ontzegging van regtsvordering bedreigd worden zij, die in de actiën windhandel dreven; dit hielp niet veel. Reeds in 1621 (15 Julij) werd een nieuw placaat tot hetzelfde doeleinde uitgevaardigd, dat zich uitstreckte tot de W. I. Compagnie, wier actiën reeds verhandeld werden, voor dat de inschrijving geopend was. Dit placaat werd hernieuwd in 1623 (3 Julij). Een jaar daarna (2 Mei) vinden we weder een placaat over den verkoop van actiën der W. I. Compagnie, hernieuwd den 27sten Mei 1636. Wat de oorzaak moge geweest zijn, of de straf te gering was, of er de hand niet aan werd gehouden, ik weet het niet: misschien haperde het aan beiden. Dit is echter zeker dat alle placaten te zamen weinig hielpen, volstrekt niet aan hun doel beantwoordden; immers in 1677 (16 Sept.) kwam er wederom eene verordening van de Staten van Holland en West-Friesland tegen denzelfden handel in actiën,

(bij Fokker aangehaald in N°. 164 der aantekeningen) die zich ten opzichte der aflossing van 's lands schulden zeer gunstig over de loterij uitlaat. Nog publicatiën van 't uitvoerend bewind van 17 Maart 1800. Vroegere placaten van 1725, 1741, 1752, 1755 en 1768, te vinden in *Placaat en rechtskundig woordenboek* deel IV voce „loterijen.”

¹⁾ v. Onwerkerk de Vries, verhandel. over den Nederl. koophandel, Haarlem 1827 pg. 177 sqq.

voornamelijk tegen „verkoopingen af te jagen, ende neder te dringen, valschelyck uitstroyende en dissiminerende veel schadelycke en nadeelige gheruchten ende tydingen.”

Zoo als ik hierboven aanmerkte waren er nog geene staatsschuldbekentenissen in omloop; van daar dat het spel oversloeg op de koopwaren. Sinds 1614 bestond er eene Maatschappij voor Walvischvangst en reeds in 1635 of 1636, onder het stadhouderschap van Frederik Hendrik, vinden we hiertegen een mandement ¹⁾, waarin ook regtsvordering ontzegd werd aan eischers van schulden uit dien windhandel oorsprong nemende; „want deze windnegotie had in partyen te leveren oft ontvangen eenige kooplieden somtyts sodanig belemmert, dat men er by meenigte sou hebben sien springen, wanneer den tyd van de levering of den ontfang verstreken waar, middelerwyl er niet weynig valsche en bedrieglycke konstenaryen in swang gingen.”

Omstreeks denzelfden tijd komt het merkwaardigste voorbeeld van windhandel en speelzucht voor, namelijk de handel in tulpen, door Vissering teregt genoemd

---

¹⁾ A. Zorgdrager, *Bloeiende opkomst der aloude en hedendaagsche Groenlandsche visscherij*, 1728 pg. 300. Over het noodlottige van den windhandel sprekende, zegt hij: „’t was om deze reden, dat omtrent den Jaare vijf of zes en dertig van de verledene eeuw, een Mandament tegen zoodanige wind- en optiepartijen uitgegeven en verleend wierd, welk Mandament, waarin de naam van prins Fredrik Hendrik aan ’t hoofd stond uitgedrukt, tot ontslaging van zoodanige wind-partijen diende; en men vervolgens gewoon werd dengenen te noemen, *zich met Fredrik Hendrik te behelpen*, die zich er van bediende.” Zie ook v. O. de Vries t. a. p. pg. 110.

„een verschijnsel, dat nog te geener plaatse en te geenen tijde zijne weêrga gevonden heeft.”

Ieder kooper wist dat hij dwaas handelde, maar steunde op de nog grootere dwaasheid van anderen en kocht ¹⁾; de speelzucht werd algemeen, het kwaad voedde zich zelf en won in kracht bij het voortgaan. Nooit had de windhandel hooger en bloei bereikt; nooit was er meer gespeculeerd op de hartstogten der menschen; 't scheen, dat geheel de beschaafde wereld (misschien ook de onbeschaafde ²⁾) aangegropen was door eene en dezelfde ziekte, speelmanie.

In Frankrijk voerde later John Law den financiëlen scepter, in Engeland werden allerlei compagniën opgerigt, de eene al dwazer dan de andere ³⁾; men verhaalt zelfs dat iemand, om die compagniënmanie in een bespottelijk daglicht te stellen, actiën te koop

¹⁾ Zie E. Laspeyres Geschichte der volkswirthschafflichen Anschauungen der Niederländer etc. Leipzig 1863 pg. 275 „dasz die Projecte nur in der Absicht gemacht sind um Actiën zu zeichnen und wieder zu verkaufen denn die Einzeichner haben nie über so viel Mittel zu gebieten, als die Einzeichnungen betragen.”

²⁾ Langendijk, Quincampoix „De schrobster zelve is in die koopmanschap bedreven.”

³⁾ B.v. tot verzekering tegen dieverij of verliezen door dienstboden, tot handel in menschenhaar, tot invoering van ezels, tot stichten van hospitalen voor natuurlijke kinderen, tot uitvinding van een perpetuum mobile etc. Nog in Revue des deux mondes, 1864 I pg. 224 pour l'engraisement des cochons, l'amélioration de la bière. Zie ook E. Laspeyres t. a. p. pg. 227 in noot 1221: „Eine Actiëngesellschaft will nach dem Muster der päpstlichen Staaten zum wohl der Menschheit ungeheure Hurenhäuser errichten.”

aanbod in eene onderneming, welke later zoude worden bekend gemaakt.

Aan de Mississippi-speculatie namen de Hollanders veel deel, maar trokken zich bij tijds terug; grooter deel echter hadden zij in de Zuidzee- en Britsche Visscherij-Compagnie, zoodat het verbod der Staten van Holland van 7 April 1700 ¹⁾ om aan vreemde mogendheden geld te schieten en deel te nemen aan in den vreemde opgerigte maatschappijen weinig schijnt te hebben geholpen of misschien uitgediend had; men ging ten minste voort alsof er geen verbod bestond.

De Zuidzee-actiën stegen in prijs voornamelijk door kooporders uit Holland en Hamburg ²⁾.

Kort daarop volgde eene resolutie van de Staten van Holland (7 Junij 1707), die echter niet zoo algemeen was, maar het verbod beperkte tot Frankrijk en de landen onder deszelfs gehoorzaamheid staande; wanneer er bij bedongen was, dat de betaling geschieden zou in Fransche kroonen, mogt men gerustelijk wissels trekken, nemen, endosseren, disconteren: zij mogten echter niet langer loopen dan 3 maanden, te rekenen van den datum van den wisselbrief.

Eindelijk begon men ook hier te lande, door zooveel natiën voorgegaan, zulke compagniën op te rigten, zoo als de Assurantie-compagnie, die, in Amsterdam geweerd zijnde, omdat het „ten eenemaal ruineus was voor de reële negotie,” aan de Rotterdamsche beurs spoedig was volgeteekend. Het regende concepten,

¹⁾ Gr. placaatboek pg. 377. De boete was 1000 zilveren dukatons

²⁾ Vissching t. a. p.

projecten etc. o. a. van de Amsterd. Assur. Compagnie, van eene Assur. Comp. der Vereenigde Nederlanden, van eene generale compagnie, beleeningen en loterijen. Het meest bekende project ¹⁾ is dat van Gabriël de Souza Brito in September 1720 aan de Staten van Holland en West-Friesland aangeboden; hij wilde eene veelomvattende maatschappij oprigten op den voet der Engelsche Bank en de Zuidzee-compagnie. De Staten onthielden zich echter van alle deelneming of inmenging in eenige maatschappij en weigerden hem het gevraagde octrooi.

Daarenboven bestonden nog vele stedelijke compagniën, zoo als te Rotterdam, Utrecht, Middelburg, Delft en andere. Hoe er reeds in die dagen medespel werd kan men zien in de menigvuldige toespelingen op dien windhandel in vele pamfletten, kluchten, blijspelen etc. ²⁾.

Dat door dit gemis aan kapitalen de eigenlijke handel kwijnde, blijkt uit een tijdschrift, de *Koopman*, later te Amsterdam uitgegeven, waarin een commissionair de door een buitenlander opgegeven order weigert, omdat „er niet eens een waagdrager, pakker

¹⁾ De operatiën dier compagnie zouden bestaan in het disconten van wisselbrieven, beleenen van geld en goederen, obligatiën en bijzonder van manufacturen; voorschieten van geld op bijl-brieven, geven van hypotheek op huizen en gebouwen, assurantie van goederen en schepen tegen zeegevaar en slavernij, van huizen en fabrieken tegen brand, aangaan van bodemrijcontracten, ondernemen der walvischvangst, geld verzenden voor rekening der Staten, haringvisserij, zouthandel, handel op den Griekschen Archipel etc.

²⁾ Langendijk, *Quincampoix*.

of kruijer in het werk te krijgen is, om die goederen te ontvangen en te behandelen; zoo zijn alle hoofden met wind gevuld." ¹⁾

---

¹⁾ In het begin van dit jaar nog werd eene petitie ingediend bij den Franschen senaat, strekkende om den windhandel in effecten als regtmatigen handel te erkennen, en de daaraan in den weg staande wetsbepalingen af te schaffen. De commissie tot de verzoekschriften was er voor, dewijl die handel ook zijn nut en zijne goede zijde had en thans, niettegenstaande wetsbepalingen, eveneens werd gedreven, als of het eene regtmatige handelszaak ware met dat onderscheid echter, dat geene inroeping van den regter werd toegelaten en men zodoende geene waarborgen tegen oneerlijkheid had. Zij stelde voor het adres te verzenden aan de ministers van finantiën, justitie en koophandel, 't geen met nadruk werd bestreden door Delangle, vroeger minister van Justitie. Z. i. werd te regt gezegde windhandel begrepen in de wetsbepalingen tegen spel en weddingschap. Het scheen hem nog meer laakbaar dan kaart- of dobbelspel; daar beslist inderdaad alleen het toeval, maar bij het beursspel worden valsche geruchten of de magt van kapitaal aangewend, om den loop van het toeval te bepalen, zoodat menigeen, die in zijne argeloosheid eene weddingschap op effecten aanging, reeds verloren had alvorens te spelen. Hij eindigde zijne rede met de navolgende hewoordingen: „Wacht u de hand te slaan aan wetsbepalingen, die met de zedeleer van alle tijden strooken, en altijd hebben moeten dienen om de eer, het vermogen, de rust der huisgezinnen te beschermen. Er is geen heerlijker, zedelijker, onmisbaarder beginsel, dan dat, hetwelk alle kansspel veracht en speelschulden onverhaalbaar in regten verklaart. De mensch moet arbeiden: dat is de hoogste wet aan de menscheid gesteld en dat is ook haar heil. De arbeid maakt een volk krachtig en baart de deugden, die aan eene natie roem geven. De arbeid schept eerlijken rijkdom, die, langzaam en met moeite verkregen, in de familiën met zorg wordt bewaard, terwijl de met pelen behaalde rijkdom wisselvallig is als het toeval, waaraan hij ste danken is en bij den eersten schok verdwijnt.”

Was het nu te verwonderen dat daarna, toen ook de vreemde effecten aan de beurs kwamen en grooten aftrek vonden, sommige der meest verlichte mannen uit dien tijd hunne stem deden hooren om ieder te waarschuwen en te overreden hun geld ten minste in het land te houden!

Onder hen wordt eene eerste plaats bekleed door Mr. Elie Luzac, advocaat bij het hof van Holland, Zeeland en W. Friesland, de schrijver van *Hollands Rijkdom*, waarin hij vooral laakt, dat de kapitalen in portefeuille geheel vrij blijven van belasting. Hij maakt opmerkzaam op het aantal inlandsche geldleeningen, die geheel hier te lande waren geplaatst en op de groote sommen gelds, die wij in den vreemde hebben uitstaan ¹⁾.

Zooveel in hem was, verzette hij zich tegen het inschrijven in vreemde geldleeningen. In 't algemeen sprekende over het verval van onzen handel en neringen, geeft hij daarvoor, na de belastingen en de verkeerde heffing er van, als oorzaak op „de opkomst en het toenemen van het gebruik van 't crediet, van het geldopnemen, d. i. negotiatiën.”

Innig met 's lands belangen begaan en de toekomst duister inziende, acht hij het geldbeleggen in vreemde fondsen de grootste ramp voor onzen staat; hij ziet daarin de verwelking van allen bloei en handel en drukt niet onduidelijk zijne meening uit, „dat wij

---

Zonder hoofdelijke stemming is daarop het adres ter zijde gelegd. Het denkbeeld der rogering hieromtrent is niet vernomen.

¹⁾ Zie *Hollands rijkdom* II 305, 309, 310, IV 291.

gevaar loopen tot een' lageren staat te vervallen, dan ten tijde der bijzondere landsheeren."

In de eerste plaats bloeit onze eigen handel er minder door, gaan wij dus achteruit, en ten tweede bevoordeelen wij er dien van andere natiën mede ¹⁾; van dit laatste kunnen tot voorbeeld strekken de Fransche koloniën in Amerika, de Deensche, de Engelsche in Hindostan: zij allen zijn begonnen met Hollandsch geld en hebben zich grootendeels daarmede staande gehouden.

Niet zoo algemeen tegen het geldbeleggen in vreemde fondsen was G. K. van Hogendorp ²⁾. „De kapitalen," zegt hij, „zoeken de voordeeligste plaatsing en men mag over het algemeen vooronderstellen, dat zij gebruikt zullen worden in den landbouw, den koophandel en in alle vakken van nijverheid, zoolang er redelijke voordeelen door zulk een gebruik te behalen zijn. Wat dan nog overblijft gaat naar de publieke fondsen, hetzij van het land of van vreemde landen."

Blijft er dus nog kapitaal over, zoo rekent hij het nuttig voor het algemeen en in het belang der natie, dat het buiten 's lands geplaatst worde; het is dan te beschouwen als eene reserve van het nationaal vermogen, zoo als men bij de banken en andere instellingen vindt. Het grootste gedeelte der renten wordt

¹⁾ v. O. de Vries t. a. p. pg. 103 sqq. Zillesen, wijsgeerig onderzoek wegens Neêrlands opkomst, bloei en welvaart, Amsterdam 1796.

²⁾ In *Bijdragen tot de huishouding van staat*, 's Hage 1825 deel IX pg. 104 sqq. Zie nog Keuchenius, de inkomsten en uitgaven der Bataafsche republiek etc. Amsterdam 1803 pg. 14.

daarenboven nog in het land verteerd en gaat men dit verbruik na, dan ziet men daaruit, dat zelfs de geringste handwerksman voordeel heeft van het buiten 's lands geplaatste geld des renteniers. Daarenboven grijpt de uitbetaling der renten in den regel door tusschenkomst van wissels en dus in werkelijkheid door verzending van goederen plaats, zoodat het kapitaal dan wel degelijk der nijverheid dienstig is; hierdoor kan vergoed worden de schade, welke, volgens Luzac, het in den vreemde geplaatste kapitaal aan den handel toebrengt.

Hogendorp wil dus allcen het misbruik voorkomen en tegenwerken, echter niet het gebruik te keer gaan door zoo stellige maatregelen als geschied is, door de jongste verbods-wet bij ons op dat stuk; ¹⁾ hij wil de nijverheid in het algemeen aan ieders belang overlaten, den gang daarvan zoo min mogelijk storen door belastingen, want hun eigenbelang toch zal den besten wog aanwijzen om hunne kapitalen binnen 's lands vruchtbaar te doen zijn.

In denzelfden geest spreekt er over Mr. Hooft Graafland ²⁾: „Leeningen aan het buitenland,

¹⁾ Wet van 21 Aug. 1816 Stbld. 33, waarover later. Sedert zijn nog gekomen de zegelwet van 1843 en de successiewet van 1859.

Heemskerk, het crediet alleen kan den staat behouden, Amsterdam 1843 pg. 20.

²⁾ In „de staatsschulden getoetst aan de beginselen der staathuishoudkunde, Utrecht 1851 pg. 165. Zie ook Keuchenius t.a. p. pg. 133 die, na de belegging in effecten sterk te hebben aangeprezen, (pg. 12) verklaart, dat er geene zaak op aarde is, die tegen haar goed ook geen kwaad heeft en die alle nadeelen voor andere omstandigheden zou uitsluiten.

zegt hij, moeten voor het uitleenende land zelfs als een voordeel worden beschouwd, als de kapitalen, die men uitleent, bij het ontbreken van die gelegenheid tot geldbelegging, niet zouden verzameld zijn geworden. In dat geval toch stellen de renten, die men van het buitenland ontvangt, eene vermeerdering van de nationale inkomsten daar, die men anders zoude gemist hebben."

Onder de nieuwere schrijvers zijn er, die het geheel goed keuren, o. a. den Tex ¹⁾: „ten onregte, zegt hij, ziet men ongaarne, dat wij onze kapitalen in vreemde staatsschulden beleggen. Aldus toch drukken zij onze belastingschuldigen niet, maar wel de vreemden en door den verkoop van het fonds kan men al spoedig het bezit van zijn kapitaal terugbekomen. En echter heeft men zoo vele wetten gemaakt, om buitenlandsche geldleeningen te bezwaren." Hij is dus in 't algemeen tegen beperking van den handel, wil dien in geen opzigt aan banden hebben gelegd, maar het, even als Hogendorp, aan de kooplieden overlaten, die zeker den voordeeligsten weg zullen zoeken en hun geld niet uit het land zenden, zoo lang hier billijke interessen kunnen genoten worden.

Voor ik deze inleiding besluit, blijft mij nog over in korte trekken de nieuwere wetten te vermelden, die bij ons het geldleenen aan vreemde mogelijkheden niet meer zoo ruim toelieten. ²⁾

¹⁾ In Nederl. Jaarb. van den Tex en van Hall, II deel, pg. 184, Amsterdam 1840.

²⁾ Zie hierover Mr. R. V. Heijliger, De Nederlandsche wetge-

Vooreerst eene wet gepubliceerd door het staatsbewind d.d. 1 Junij 1802 ¹⁾, waarin verboden werd aan ieder ingezetenen der republiek eenige geldnegotiatiën, tontines etc. te openen of te doen openen ten behoeve van vreemden of buitenlanders, 't zij ze hier vaste goederen hebben of niet, zonder daartoe vooraf toestemming te hebben verkregen van het wetgevend ligchaam.

Onder de regering van Lodewijk Napoleon treffen wij nog twee wetten aan, die dienen moesten tot beperking van het geldleenen aan vreemde mogendheden ²⁾; de eerste was van 13 Mei 1808, waarbij alle opening van geldleeningen, onder welken vorm of gedaante ook, verboden werd, indien men vooraf daartoe geen consent bekomen had; bij het request moesten de voorwaarden der geldligting gevoegd worden. Bij deze wet werd de publicatie van het staatsbewind van 1 Junij 1802 gesteld buiten effect.

De 2e is de wet van 17 April 1809, dienende om de wet van 1808 uit te breiden tot reeds geopende leeningen. In art. 2 is de poenale sanctie: hij, die aan de overtredingen van ééne dezer twee wetten schuldig werd bevonden, verbeurde *f* 1000 en gedurende 6 jaren het regt van patent.

Nadat het in 1810 met onze schaduwvrijheid gedaan was en wij in Frankrijk waren ingelijfd; nadat echter

---

ving op de vreemde geldleeningen, Leiden 1854 en de recensie in van Hall en de Geer, Nieuwe bijdragen 1854 deel IV pg.344.

¹⁾ In Codex novus Batavus Amsterdam, 1803 I pg. 163.

²⁾ In verzameling van wetten van Z. M. den koning van Holland, Amsterdam 1809 V pg. 213 en VII pg. 330.

op zijne beurt de eerste Napoleon zijn troon ten beste had gegeven, kregen wij ook weder een eigen regering die een besluit uitvaardigde d. d. 9 Jan. 1816, Stbl. N°. 4, houdende voorloopige voorziening omtrent de uitgifte van obligatiën en certificaten, behorende tot buitenlandsche fondsen. Dit besluit is gehandhaafd bij een ander van 22 Junij 1816, Stbl. N°. 30, waarop gevolgd is de wet van 21 Aug. 1816, Stbl. N°. 33, houdende verbod om eenige ligting van geld te openen voor eene vreemde mogendheid enz. zonder daartoe vooraf het consent van den Koning te hebben bekomen. De considerans der wet is als volgt:

„Alzoo wij in overweging genomen hebben het na-
deel, hetwelk aan den koophandel, het fabriekwezen
en den landbouw, mitsgaders aan de publieke Neder-
landsche fondsen wordt toegebracht, door openbare
gelegenheid te geven, om de kapitalen, welke ander-
zins tot uitbreiding en aanmoediging der voornoemde
drie eerste bronnen van algemeene welvaart, of tot
aankoop van nationale fondsen zouden worden besteed,
in vreemde fondsen te plaatsen, zoo is het etc.”

De concept-wet werd den 14^{den} Mei 1816 aan de
Kamer ingezonden met eene missive van Z. M. ¹⁾,
waarin meer gelet wordt op den toenmaligen toe-
stand van ons land dan wel in 't algemeen op de
beginselen der staathuishoudkunde. „Het leenen
van geld aan vreemde mogendheden, hier te lande
in de tijden der grootste welvaart gebruikelijk ge-

¹⁾ St. Crt. 1816 N°. 120.

worden, heeft, zeide men, bij minder gunstige omstandigheden de bijzondere aandacht van het bestuur tot zich moeten trekken."

Iets lager wordt er meer gelet op de bezwaren en het gewaagde: „de zorg, dat geene kapitalen op een' onzekeren voet en voor doeleinden, die aan onze belangen vreemd zijn, ten behoeve van buitenlandsche regeringen opgeofferd worden, komt vooral te pas in een tijdstip, dat de herleving der scheepvaart en de begunstiging van alle takken van volksvlucht het emplooi van alle aanwezige fondsen niet alleen toelaat en gedooft, maar ook uitlokt."

Het rapport der centrale sectie ¹⁾ was, dat het ontwerp in deszelfs algemeene strekking en inhoud bij de meeste afdeelingen der Kamer met eenparige goedkeuring was ontvangen; slechts waren er eenige aanmerkingen op de redactie en den inhoud van sommige artikelen; één afgevaardigde (van Alphen) sprak in de zitting van 28 Mei tegen de geheele wet; hij ontkende niet, dat zij ook hare goede zijde had: immers een regtvaardig en weldadig oogmerk heeft haar ontworpen, maar hij ontzeide de regering het regt, iemand te beletten vrijelijk over zijn eigendom te beschikken, vooral met het oog op art. 164 der toenmalige grondwet.

De wet was dus volgens hem geheel inconstitutioneel. „In een handeldrijvenden en nijveren staat," zeide hij verder, „bij een systema van crediet, hetwelk wij willen herstellen, en dat niet bestaan kan,

---

¹⁾ St. Ct. 1816 N°. 128.

dan op de goede trouw gegrondvest, is een toezigt, dat zich met de vrije beschikking over de eigendommen bemoeit, dat formaliteiten vereischt, en aan regelen onderwerpt en dat, uit den aard der zaak zelve, somtijds deszelfs wil in de plaats van het belang der particulieren stellen moet, is zoodanig toezigt, zeg ik, een zeer gevaarlijk wapen, waarmede de hand die het bestuurt welligt kwetst, in plaats van te verdedigen en te beschermen."

Anderen vonden de wet zeer goed en geheel constitutioneel, omdat zij willekeur en bedrog weerde, in geen geval echter de burgerlijke regten verkortte. De concept-wet werd door de 2e Kamer aangenomen maar door de Eerste verworpen, om de belooning den aanbrengrers toegezegd: men maakte een nieuw concept, waarin niets hierover voorkwam; 't welk geworden is de wet van 21 Augustus. Deze wet heeft zich echter op geen lang bestaan kunnen verheugen; zij is ingetrokken bij art. 25 der wet van 31 Mei 1824 Stbld. 36. Art. 10 alleen is gebleven: alle algemeene, provinciale en plaatselijke besturen, voogden, enz. mogten behouden de vreemde effecten, die zij hadden of later bij erfenis als anderszins verkregen. Wat de wet zelve aangaat: er was mijns inziens wel iets goeds in, edoch dit was alleen gelegen in de bedoeling des wetgevers; dat zij streed met de grondwet, is onwederlegbaar. Daarenboven mag de regering niet beletten, dat de onderdanen hun geld in vreemde fondsen beleggen; dit strijdt niet alleen tegen de grondwet, maar tegen het begrip van vrijheid, waarvan ieder individu, de een meer dan de ander, eenig besef heeft; zij moet veel-

meer trachten handel en nijverheid te bevorderen, door haar zedelijk overwigt als 't ware de ingezetenen dwingen hun geld niet uit het land te zenden. Bij alle buitenlandsche geldleeningen immers is men aan meer gevaren bloot gesteld: het verzenden van het geld (door middel van wissels) gaat veelal met groote kosten gepaard, en indien men nu zijne kapitalen even voordeelig hier plaatsen kan, zal het niemand in de gedachte komen deze aan vreemden uit te leenen ¹⁾.

Volkomen zal men de stelling van van Hogendorp beëamen, dat men zijn geld niet uit het land moet brengen, zoo lang er hier nog gebrek aan is, zoo als tegenwoordig het geval schijnt te zijn; hoevele groote ondernemingen zijn tot stand gekomen en bestaan in ons land, dat rijke Nederland, van vreemd geld! ²⁾

Ieder zorge dus voor zich zelf, daar het aan de regering ten eenen male ongeoorloofd is onder deze constitutie, door eene wet hierin te voorzien. Vooral voor ons, Nederlanders, die door geldleeningen aan vreemde mogendheden zoo veel moesten geleerd hebben, daar wij zoo dikwijls bedrogen zijn, vooral voor ons is het dubbel aanbevelenswaard eerst goed toe te zien of we ons geld ook binnen 's lands kunnen plaatsen ³⁾; eerst, wanneer dit onmogelijk is of na-

---

¹⁾ Sinclair t. a. p. geeft, om den uitvoer van geld te beletten, den raad eene eigene staatsschuld te vestigen. Zie Say t. a. p. II pg. 435. Baudrillart, Staathuishoudkunde, II pg. 305.

²⁾ Men denke slechts aan den Rhijnspoorweg, aan de straatverlichting door gaz, aan de inpolderingen in Zeeland.

³⁾ Vgl. Niebuhr, Nachgelassene Schriften nicht philologischen

deelig zoude zijn, plaatse men zijn geld in vreemde effecten, maar zij tevens gedachtig aan de wel wat te stellige woorden van den profanen schrijver: „Leen niet aan iemand, die magtiger is dan gij; en zoo gij hem geleend hebt, houd het voor verloren.” ¹⁾

Inhalts. Hamburg, 1842 pg. 300, die platweg zegt: „Nie wird ein Holländer sich nach den Einrichtungen und den Verhältnissen fremder Staaten erkundigen, und daher sind sie so oft durch fremde Anleihen schrecklich in Verlust genommen.“

¹⁾ Spreuken van Jezus, den zoon van Sirach, VIII : 15.

DE HOEF-IJZER SCHULD. ¹⁾

„Magnam opum vim, praecipue nummorum, habere populum batavum, multis ex rebus intelligitur,” zegt een beroemd geleerde ²⁾, en hij sprak waarheid.

Slaan wij slechts de Nederlandsche jaarboeken op, dan vinden wij daarin eene opgave van het door Hollanders uitgeleende geld, dat eene, zelfs voor onze tijden, ongehoorde som bedraagt. ³⁾

Aan Engeland was 300 millioenen geleend, aan Frankrijk 280, in Duitschland, Zweden en Rusland circuleerden 150 millioenen Hollandsch geld; volgens anderen bedroeg de som van het aan Engeland geleende circa 690 millioenen: wat er echter ook van zij, het bedrag was op het minst genomen 300 millioenen, aangezien wij volgens de gemeene

---

¹⁾ Men vindt dit verschillend geschreven; somtijds ook wel *Houf-Ijzer*: vgl. Aitzema op de hieronder aangehaalde plaatsen.

²⁾ Pestel, *Commentarii de republica Batava*. Lugd. Bat. 1795, I pg. 242.

³⁾ Van 1781 pg. 38.

berekening jaarlijks 25 millioenen aan renten ontvingen ¹⁾. De schrijver van *Hollands rijkdom* ²⁾ heeft eene nog hoogere som, (1500 millioenen) terwijl hij daarin wederom overtroffen wordt door Mr. D . . . . *aloude vrijheid*, (pg. 293) die 3600 millioenen opgeeft ³⁾.

Eerstgenoemde, van onze gewesten sprekende, zegt dan ook, dat zij sedert eenige jaren de algemeene schatkist schijnen geworden te zijn, „tot welke men, om gercede penningen te bekomen, eene vaste toevlucht kan nemen.” ⁴⁾

Nog eene andere som wordt als maximum opgegeven door Keuchenius ⁵⁾: hij beweert, dat wij vroeger voor 1000 millioen uitgeleend hadden, terwijl hij het voor zijnen tijd (circa 1800) stelt op bijna 800 millioen, jaarlijks 40 millioen aan renten opbrengende.

„Multum lucrantur, zegt Pestel, ex immensa magnitudine summarum pecuniae, quas litteris collybisticis, undique allatis, perscriptas solvunt” : ⁶⁾ en 40 mill. jaarlijks uit den vreemde te ontvangen, is dan ook geene kleinigheid; ik trek het echter in twijfel of dit niet gepaard ging met nadeel voor handel en nijverheid.

Onder hen, die het eerst van onze gewesten gebruik

¹⁾ Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken, 1781. pg. 38.

²⁾ In deel IV pg. 310.

³⁾ Aangehaald bij Sickenga, Bijdragen tot de geschiedenis der belastingen in Nederland, Leiden 1864. pg. 440.

⁴⁾ t. a. p. II. pg. 316.

⁵⁾ t. a. p. pg. 11.

⁶⁾ t. a. p. pg. 494.

maakten als van eene algemeene schatkist, behoort genoemd te worden George Willem ¹⁾, keurvorst van Brandenburg, die in 1616 *f* 248.000 leende van Petrus Hoef-IJzer, ontvanger, burger van Amsterdam, aan wien de schuld haren naam heeft ontleend. Het was natuurlijk geschied met goedkeuring der Staten-Generaal; de rente zou zijn 7 %, interest op interest, alles terug te geven na verloop van één jaar.

In zijne schuldbekentenis aan de Staten-Generaal beloofde de keurvorst „by onse vorstelycke ware woorden ende uitdruckelyke obligatie, ende Verbinding van onse goederen, domeinen ende inkomsten, dat wy dese wel ontfangen somme van 248,000 guldens, nestens een accordeerden interest over één jaer na deses . . . . . sullen restitueeren.” Daarenboven verklaarde hij afstand te doen van alle mogelijke exceptiën, beneficiën, enz. ²⁾

In de obligatie aan Hoef-IJzer, die daarin genoemd wordt „den eersamen, onsen lieven, besonderen

---

¹⁾ Twee jaren vroeger (12 December 1614) was er reeds tusschen de St.-Gener. en den keurvorst eene acte gepasseerd tot crediet ten zijnen behoeve van *f* 100,000 voor 2 of 3 maanden: belovende de St.-Gener., bijaldien hij niet op tijd terug betaalde, de geheele som voor hunne rekening te nemen; met andere woorden „voor hem borg te blijven.” Deze leening schijnt geen aftrek gevonden te hebben: van daar dat Hendrik Stieke (zoon van den burgemeester van Deventer), resident van Brandenburg, op het denkbeeld kwam eenig geld te leenen van Hoef-Yzer, aan wien hij was vermaagschapt. Lieuwe v. Aitzema, *Historie of Verhael van Saken van Staet en oorlogh enz.* 's Hage 1657. I. pg. 259.

²⁾ Aitzema, t. a. p. I pg. 261.

Pieter Houf-Yser," komt ongeveer hetzelfde voor, benevens de bepaling der rente. ¹⁾

Die „vorstelycke ware woorden" waren echter niets waard; de „eersame, lieve, besondere" kreeg geen penning: hoe stellig en onloochenbaar de woorden der obligatie ook waren, wat de Keurvorst er ook onder mogt verpand hebben, de volgende bladzijden zullen leeren, hoe het met de terugbetaling is afgelopen.

De belofte van binnen één jaar terug te betalen, werd niet nagekomen; men verontschuldigde zich zelfs niet, maar liet de zaak, zoo als zij was.

„Eoque non soluto, zegt Kluit ²⁾, et immensum tandem excrescente, quot quantaque Belgarum Ordinibus fuerint taedia, molestiae, contentiones, incommoda, docent tot pacta conventa, ex his pactis nova ordinum jura, tributis bellici et vectigalium oppignorationes, nec non jus collocandi praesidii in Cliviae oppidis, alia."

Vele overeenkomsten zijn er dan ook gesloten, waarbij gedurig weder de „vorstelycke ware woorden" in het spel kwamen; wat de uitslag was, laat zich raden.

Het eerste verdrag, d.d. 10 Maart — 4 Junij 1622,

¹⁾ Aitzema, t. a. p. I pg. 261.

²⁾ In *Historia federum*, Lugd. Bat. 1790. I. pg. 122. Zie ook Aitzema, t. a. p. II pg. 259, die er het volgende over zegt: „welcke penninghen deur wanbetalingh namaels syn geklommen tot eene seer enorme somme, blyckende seer waer te zijn, hetgeene dat Prins Maurits pleeg te seggen: „Dat de Duytsche Vorsten hebben te veel om te verteeren, maar te weynich om oorlogh te voeren."

had meer betrekking op de hulp door onze Staten te verleenen, ten einde het hertogdom Cleef te behouden; de geldzaken werden er ter loops in behandeld, maar zonder goeden uitslag. ¹⁾

Den 23sten October 1624 volgde een nieuw verdrag, geteekend te 's Hage ²⁾: de commissarissen waren eerst vergaderd geweest te Emmerik; deze geheele overeenkomst was gewijd aan de geldelijke quaestie. In *Histoire des traités* etc. komt hierover o. a. het volgende voor: „L'Électeur abandonna aux États-Généraux ce qui lui reviendrait des revenus des États de cette succession (Clèves et Juliers), jusqu'à ce qu'ils fussent satisfaits du principal des cent mille écus ou 248,000 florins, prêtez en 1616 ³⁾).

Op de volgende bladzijde (30) blijkt echter, dat de Duitse vorst niets had afbetaald; de geschiedschrijver vervolgt aldus: „Comme nonobstant les précédens Traitez les États-Généraux ne pouvoient toucher ni le principal ni les intérêts des 100,000 écus, pour lesquels ils avoient cautionné l'Électeur en 1616, il y eut encore en 1629, le 31 Juillet, un Traité entre le même Comte de Schwartzembourg et les États-Généraux pour faciliter le payement de ces 100,000 écus, des intérêts et des intérêts d'intérêts.” ⁴⁾

¹⁾ Aitzema, t. a. p. pg. 264.

²⁾ Aitzema, t. a. p. I. pg. 691. Dumont, Corps diplomatique. V, partie 2, pg. 465.

³⁾ II, pg. 29.

⁴⁾ Te vinden bij Aitzema, t. a. p. II pg. 739. Vgl. Helwing, Gesch. des Brandenburg. Preuss. Staats, III Th. s. 415, 695.

Hier werd de schuld ten minste nog erkend.

Volgens een voorgaand verdrag hadden de Staten den Keurvorst bijgestaan met troepen en ammunitie; in plaats van zich eenigzins dankbaar te betoonen voor den verleenden bijstand, verzocht hij die troepen terug te roepen, terwijl later de kosten van onderhoud als tegenvordering op het tapijt kwamen. Dan aan dit verzoek gaven de Staten weinig gehoor; zij beloofden alleen de ruitery te doen terugtrekken, „mits dat de wel-gedachte Heer Ghesante . . . oock doe betalen de hondert duysent ryexdaelders van wege desen Staet aen zijne Churfurstelycke Doorluchtigheyt verstrekt, enz.”

Mijnheer de gezant voldeed echter aan dit verlangen niet; men vond beter niet te betalen, om zoo doende de zaak door haren langeren duur meer ingewikkeld te maken.

De daarop volgende bijeenkomst, d.d. 2 April 1632, te 's Hage gehouden, bragt tot niets, als tot de helaas! ijdele klanken: „que l'Électeur satisferoit au payement des 100,000 écus, pour lesquels l'État avait répondu pour lui en 1616.”¹⁾

Vreemd genoeg was hierin, zoo als men ziet, geen termijn bepaald, zoodat men met de overeenkomst in de hand, niets kon uitrigten. Andermaal werd het vorstenwoord verpand; andermaal bleek het niet de minste waarde te hebben; in 1636 immers (den 4den

---

¹⁾ *Hist. des traités* II pg. 30. Dumont, t. a. p. VI pars. 1 pg. 33. Londorp, *Acta publica*. IV pg. 3. Lunig, *Reichsarchiv* P. Sp. Cont. II. I. pg. 22. Helwing, *Gesch. des Brandenburg. Preuss. Staats*. III Th. s. 415, 695.

September) vinden wij een nieuw contract over de Hoef-IJzer schuld, waarin de Keurvorst beloofde aan de Staten-Generaal jaarlijks 50,000 rijksdaalders te betalen, tot dat de schuld en de interessen uit de wereld zouden zijn: mits de Staten hem maar uit den nood hielpen, daar hij onophoudelijk door zijne vijanden werd aangevallen. ¹⁾

De Staten zonden hulp: de keurvorst kon zich echter van zijn geld niet los maken. Van 1637 tot 1649 werden er nu en dan Gezanten gezonden, die altijd uitstel van betaling vroegen; waarvoor zij als reden opgaven den ongelukkigen toestand van hun land door den eindeloozen (30 jarigen) oorlog, waarin zij waren gewikkeld. En dit kon zeker of liever zou kunnen dienen tot versooning, indien de keurvorst niet herhaaldelijk zijn woord had gegeven, ten einde geholpen te worden; terwijl hij, na die verleende hulp, er nooit aan dacht zijne schulden af te doen.

Na den krijg sloegen zijn afgevaardigden niet meer dien demoedigen toon aan, dien zij gewoon waren; zij bragten verschillende tegenvorderingen te berde, beweerende, dat zij niet alleen met gesloten beurzen betalen konden, maar zelfs overbetaald hadden ²⁾; welke

---

¹⁾ Aitzema, t. a. p. IV. pars. 1. pg. 330. „..... soo is nu wederom veraccordeert, dat syn Chur. Vorstel. Deurl. dese voorsz. schult van een hondert duysent ryxdaelders capitael, neffens de verschenen interest en de wederom jarelycke interesten van intersten ..... wederom op sich ende hare aenbedeelde landen sal nemen.” Zie ook *Hist. des traités*, II. pg. 31.

²⁾ Aitzema, t. a. p. XII pars 2 pg. 1080.

overbetaling voornamelijk bestond in het onderhouden van Hollandsche troepen, ter hunner verdediging toegezonden. De Staten wilden echter hierin geenszins treden.

In 1667 werd andermaal een Gezant naar den keurvorst gezonden, om toch die schuld, die nu reeds tot drie millioenen kroonen gestegen was, en waarvoor zoo veel tijd, papier en inkt was vermorst, in der minne te regelen. Dan, hoewel de keurvorst voorgaf alles ten beste te hebben voor „syne lieve vrienden en gebuyren,” zoo als hij de Staten noemt in de obligatiën hun overgegeven, het bleek spoedig, dat hij het niet ernstig meende, uit de vele tegenvorderingen, welke hij voorgaf regtmatig te zijn. Men kón het over de zaak niet eens worden en besloot, na lange discussiën, het geschil bloot te leggen voor het hoogste hof in Brabant, gevestigd te Mechelen, en zich aan de einduitspraak daarvan te onderwerpen: „even als of de partijen in desen waren natuerlycke subjecten van den Coninck van Hispangiën ende 't ressort van de voorsz. *Grooten Raedt* immediatelyk onderworpen.” ¹⁾ Eenige jaren vroeger zoude onze regering dit aanbod zekerlijk met oud-Hollandsche fierheid van de hand gewezen hebben, overtuigd als zij was van haar goed regt; de drang der omstandigheden echter (de oorlog met Engeland was uitbroken, 1665) noodzaakte haar hierin toe te stemmen. ²⁾ De zaak nu werd gebragt voor den *Grooten*

---

¹⁾ Aitzema, t. a. p. XI. pars 2. pg. 1080. Pufendorf Rcr. Brandenb. LX, § 10. pg. 515.

²⁾ *Hist. des traités*, II pg. 33.

Raedt; tot instructeur werd benoemd Johan Friquet, „Raedt ende extraordinaris Envoyé” van zijne Keizerlijke Majesteit. Men toog aan 't werk, waarvan het gevolg was een compromis tusschen partijen, waarin, onder meer, het volgende voorkomt: „Ende opdat Partyen van de promte ende complete voldoe-ninge van 't geene by de provisionele of diffinitive Sententie tot laste van d'een of d'andere soude uitge-sproocken werden, des te meer verseeckeringe heb-ben, sal de succumberende partij in den tijdt van zes maenden naer voorgaende behoorlycke waerschou-wingh die somme waerin deselve mocht komen ghe-condemneert te werden, moeten voldoen, of, bij nalat-ing van dien, lijden ende gedoogen, dat de trium-pherende partij sooveel uyt des anderen goederen. . . . sal mogen eligeren, ende, des noot zijnde, *manu militari* executeren.” ¹⁾

Hiermede nam men genoeg. De goederen, *manu militari* in bezit te nemen, bestonden van onze zijde in de Generaliteitsmiddelen en inkomsten, bij den Keurvorst in de Cleefsche domeinen. Het stond par-tijen ook vrij, in plaats van dadelijke uitkeering, eenige speciale onderpanden in te ruimen, die min-stens moesten opbrengen 4 % 's jaars; drie jaren na de opzegging zou het kapitaal moeten worden afge-lost. ²⁾ De uitspraak van den Raad kwam eerst 5 Junij 1668 en toen nog slechts gedeeltelijk. Den keurvorst werden verscheidene tegenvorderingen toege-geven, voornamelijk die op graaf Willem van Nas-

¹⁾ Aitzema, t. a. p. XI pars 2 pg. 1080.

²⁾ Aitzema, t. a. p. XIV pg. 1087.

sau, die als veldmaarschalk in 't jaar 1629 veel in het land van Cleve had genoten; hij werd verder veroordeeld, datgene, wat hij zou blijken nog schuldig te zijn, uit te betalen. Men was dus nog niet veel verder.

Den 26sten Februarij 1678 is wederom een contract gesloten, waarbij afgevaardigde van onzen kant was Jacob van der Tocht, burgemeester van Gouda, terwijl Otto van Schwerin, Christoph von Brand en Franz Meinders den keurvorst vertegenwoordigden.

In het „separaet articul” komt onder meer het volgende voor: „Veut son Alt. Élect. désister de toutes demandes et actions, qui lui appartiennent en vertu des premières sentences prononcées à Malines sur la Dette ainsi nommée de Fers de Chevaux, et de ce qu'elle pourroit attendre sur cet Article, lorsque la dite affaire seroit exécutée, et qu'à cet égard elle ne prétendra rien dans la suite.” Lager nog „D'autre part leurs Hautes Puissances promettent, qu'aussi de leur côté ils annullent et désistent de toutes actions et prétensions de la Dette de Fers de Chevaux et de tout ce, qui à ce sujet a été traité à Malines, et de tous les points et articles, qui y ont eu quelque rapport; en telle manière que le procès commencé à ce sujet est entièrement cassé et annullé, que son A. E. ni ses successeurs pourront jamais être sollicités ni poursuivis sur ce point et que les obligations, qui subsistent, seront rendues et cassées.” ¹⁾

¹⁾ Dumont, t. a. p. VII pars 1, pg. 342.

Wat of er gedaan is van 1668 tot 1678 om deze zoo gerekte zaak nog meer op de lange baan te schuiven, heb ik niet kunnen ontdekken.

Nog zeven jaren later, 23 Augustus 1685, is eindelijk alles afgedaan en uitgemaakt: partijen hebben toen afstand gedaan van alle geldelijke vorderingen, die mogten voortspruiten uit vroegere verdragen of uit de sententie van den Grooten Raedt te Mechelen ¹⁾.

Zoo werd ecne schuld vereffend, die aangegaan was op voorwaarde van binnen één jaar terug te zullen betalen; de keurvorst had ontelbare malen zijn woord verpand en het even zooveel malen gebroken.

De Hoef-IJzer schuld was gedurende 69 jaren een punt van onderhandeling, eene bron van moeilijkheden geweest voor onze Staten, maar tevens eene uitstekende les ter behartiging een ieder aangeboden, hoeveel vorstelijke woorden en duitsche trouw in deze zaak gegolden hebben.

Nog ééne opmerking omtrent deze schuld. Zij was aangegaan tegen 7 % intrest op intrest, onder belofte van na verloop van één jaar alles te zullen terug geven. Hoe dit te rijmen?

Intrest op intrest wordt toch nooit genomen van een korter tijdsbestek dan een jaar.

Mijns inziens blijkt hier uit:

---

¹⁾ Men noemde dit het „traité d'accommodement:” hiertoe werd overgegaan, omdat het in beider Staten belang was, goede vrienden te zijn, terwijl de twisten „n'avoient pu, jusques à présent être terminez par les députations, qui se sont faites de part et d'autre.” Dumont, t. a. p. VII pars 2 pg. 111. Zie nog Sylvius (vervolg op Aitzema), I pg. 181.

Ten eerste, dat het onze Staten minder om de teruggave van het geld te doen was, dan wel om den keurvorst in hunne magt te hebben; 't geen hun ook volkomen gelukt is; en

ten tweede, dat er van den beginne af bij den keurvorst geen ernstig plan bestaan heeft, om zijne beloften gestand te doen.

DE SILEZISCHE SCHULD

EN DE

PRUISSISCHE LEENINGEN.

Hard klinken de woorden van den grooten staathuishoudkundige: „Dans les siècles précédents la faculté de manquer aux engagements du prince semblaît faire partie des droits réguliers”. ¹⁾ En toch zijn zij waar. De geschiedenis dezer schuld zal het op nieuw bevestigen.

De Spaansche successieoorlog was geëindigd, de verdragen van Utrecht, Rastadt en Baden waren geteekend, de Oostenrijksche monarchie was geheel uitgeput, haar finantiewezen ontredderd en het leger zoo goed als vernietigd.

De daarna gevolgde dood van prins Eugenius ontrukte den Staat zijn eigenlijk hoofd en de welmeene, maar zwakke, slechts voor uiterlijke vormen

---

¹⁾ Say, t. a. p. II. pg. 440.

levende Karel VI werd nu door even woelzieke als onbekwame ministers en generaals geregeerd.

Een nieuwe oorlog met de Turken brak uit; om dien te voeren ontbrak het den keizer aan een legerhoofd, maar nog meer aan geld; hoe dit te verkrijgen, was eene levensvraag: alle middelen werden aangewend, maar te vergeefs. Eindelijk gelukte het hem, tegen verpanding van de inkomsten van het hertogdom Silezië, eene leening van 2 millioenen in Holland te sluiten.

Deze leening, even als zoo vele andere, levert overvloedig bewijzen, dat trouweloosheid in het nakomen van geldelijke verbindtenissen bij vele vorsten de bovenhand heeft; terwijl zij zich weinig bekommeren over de ellende, waarin zij hunne schuldeischers dompelen.

De voorwaarden dezer leening zijn mij niet bekend. Tijdens het leven van Karel VI, die in 1740 overleed, werden de renten betaald; naauwelijks echter had hij den geest gegeven of de oorlog brak uit en de rentebetaling hield op. De pragmatieke Sanctie werd van onwaarde. Onder de bestrijders van Karels dochter, Maria Theresia, behoorde in de eerste plaats Pruissens groote koning, die, na tal van overwinningen, de koningin dwong eenen voor haar nadeeligen vrede te sluiten, waarbij hij het grootste gedeelte van Silezië verkreeg ¹⁾.

---

¹⁾ De vrede werd geteekend te Breslau, 11 Junij 1742. Zie de *Nouvelles extraordinaires* van dat jaar. Ook Rousset, *Recueil historique d'actes, négociations etc.* Amsterdam, 1744. 18. pg. 40. „Sa Majesté le Roi de Prusse se charge du paiement des sommes hypothéquées sur la Silésie aux sujets d'Angleterre et de Hollande,

Krachtens art. 7 van 't verdrag van Breslau en art. 9 van dat van Berlijn d.d. 28 Julij 1742, had Frederik daarentegen op zich genomen, de schuld klevende op Silezië te betalen; dus ook de 2 milioen door Karel VI hier genegotiëerd onder verband van de inkomsten dier provincie. Deze schuld werd exceptioneel behandeld; zij werd niet beschouwd als eene provinciale, alleen op Silezië rustende, maar aangemerkt als staatsschuld en zou dien overeenkomstig de uitbetaling plaats hebben.

Van uitbetaling of afrekening is echter nooit sprake geweest. In 1786 heeft er nog eene publicatie in sommige dagbladen gestaan, waarbij den houders van Silezische obligatiën werd gelast zich vóór 15 Maart te vervoegen bij den Notaris Paulus Huntum, „alzo na dien tijd het alsdan opgegeven beloop, aan gemelde heeren Hop en Lestevenon (liquidateurs) ter liquidatie zal worden gepresenteerd”.¹⁾

Hiervan is niets terecht gekomen. Ook is het mij geheel onbekend, wat er met deze schuld geschied is tusschen 1749 en 1786; of er wel eens over onderhandeld is! Slechts eene plaats hierop betrekkelijk is mij voorgekomen bij Kluit t. a. p. pg. 123 sq.: „quantum ad Belgas, zegt hij, quid de his actum sit, ignoro. Hoc mihi constitit, legatum nostrum A. 1749 consilia hac de re adhuc Viennae contulisse”. Tot 1809 heeft de Pruissische regering noch kapitaal

---

sauf, toutefois, à sa dite Majesté d'entrer, quant aux derniers, en liquidation et compensation de ces dettes, sur ce qui lui est dû par la République de Hollande.”

¹⁾ In N. N. J. A.º. 1786. pg. 209.

noch interessen betaald, ja, zelfs de verplichting om te betalen niet willen erkennen, omdat eene tegenvordering op Holland na den veldtogt van 1787 zekerlijk hooger zou loopen, dan het bedrag der Silezische schuld en de achterstallige renten te zamen ¹⁾.

De zaak bleef dus rusten; van tijd tot tijd werd de hoop wederom verlevendigd ²⁾. De stand der effecten was slecht, (in 1800 waren zij tegen 10 %, gequoteerd); men twijfelde meer en meer aan de uitbetaling.

Eenige jaren later echter, toen het Pruisen wederom aan geld ontbrak, en het ten minste den schijn van eerlijkheid moest aannemen om hier in Nederland eene leening te kunnen sluiten, begon het er voor de eigenaars van obligatiën op Silezië voordeeliger uit te zien. In 1809, onder de regering van L. Napoleon, wenschte Pruissens koning, wiens kas door het onophoudelijk oorlog voeren geheel uitgeput was, in ons land weder eene leening tot stand te brengen; om het smakelijk te maken en het crediet van dat rijk, dat door zijn eigen monarchen vertreden was, eenigzins op te heffen, kwam er in de voorwaarden eene vergunning voor ten gunste van de effectenhouders op Silezië. De geheele leening zou groot zijn

¹⁾ Krug (Dr. L.) Geschichte der Preussischen Staatsschulden, Breslau 1861. pg. 29.

²⁾ Onder anderen bij gelegenheid van het verblijf van Joseph II in Amsterdam; men dacht, dat er nu betaald zou worden; weshalve een makelaar den keizer een pakje van die obligatiën overgaf, waarop echter werd geantwoord, dat die schuld, als op Silezië gevestigd zijnde, van den bezitter van dat land (den koning van Pruisen) en niet van den keizer moest worden gevorderd. N. N. J. 1781. pg. 1350.

32 millioen guldens, waarvan 12 mogten betaald worden in Silezische obligatiën, in dier voege, dat eene obligatie van *f* 250 werd gebragt op *f* 375 (capitalisatie der achterstallige renten), waarvoor men dan met toebetaling van *f* 625 een effect verkreeg groot *f* 1000 tegen 5 %.

Het was niet uit gevoel van pligt of regt, dat de achterstallige renten werden gecapitaliseerd en de obligatiën gedeeltelijk als baar geld werden aangenomen; het was slechts „um in sehr bedrängten Verhältnissen Theilnahme für die neue Anleihe zu gewinnen.“¹⁾

Deze leening van 1809 omvat dus gedeeltelijk de Silezische schuld, zoodat eene gezamenlijke behandeling van beide leeningen verkieslijk is. De voorwaarden waren zeer voordeelig, terwijl tot onderpand zouden dienen de domeinen in O. en W. Pruissen, in de Marken en Pommeren; waarvoor pandbrieven werden uitgegeven. Jaarlijks zou *f* 1,700,000 gebruikt worden ter afdoening van interest en van een deel van het kapitaal, zoodat de leening circa in 1860 zou zijn afgelost.

Niettegenstaande deze vrij gunstige voorwaarden ging de inschrijving slecht vooruit, omdat Pruissen's zelfstandigheid door Napoleons sterken en alvernielenden arm stond vernietigd te worden; omdat de fiere koningin Louise de knie niet wilde buigen voor den geweldenaar, maar daarentegen haren meestal weifelenden gemaal tot zelfvertrouwen en verdediging aanzette.

De fransche gezant in Amsterdam beijverde zich, daar Napoleon voor een deel uit de in Holland

¹⁾ Krug, t. a. p. pg. 130.

te negotiëren gelden, betaald moest worden, om de Pruissische regering meer crediet te bezorgen: hij liet in de hollandsche couranten een berigt plaatsen, waarbij hij door zijnen keizer gemagtigd werd de geruchten, omtrent Pruisen loopende, die de leening bemoeijelijkten, tegen te spreken en daarentegen de zekerheid te geven, dat hij (de keizer) opregt voornemens was het koninkrijk Pruisen weder te herstellen. Dan dit werkte evenmin iets uit: men kende Napoleon's wispelturigheid en Frederik's gedrukten geest. Er werd voor 4,965,000 thlr. ingeschreven, zoodat slechts een klein gedeelte der Silezische obligatiën hierin kon worden geplaatst.

Tot Julij 1813 werden de renten regelmatig betaald; daarop schorsing, welke echter slechts duurde tot het begin van 1814, wanneer men wederom begon uit te betalen en tevens zorg droeg voor de achterstallige renten.

In 1812 was men begonnen de hollandsche obligatiën in te ruilen tegen pandbrieven op het domein tegen 5%; de koers was gesteld 150 thlr. = f 250, zoodat men voor eene obligatie van f 1000 een pandbrief op het domein verkreeg ter waarde van 600 thlr. Na 1818 komen de holl. obligatiën niet meer in de beursnoteringen voor: de pandbrieven op 't domein waren daarvoor in de plaats getreden. ¹⁾ Van de gansche schuld was op 't einde van 1819, 83,000 thlr. afbetaald en 4,073,000 thlr. tegen domeinpandbrieven ingeruild, zoodat van de geheele som nog 808,700 thlr. overbleven. Volgens eene opgave der Pruissische

¹⁾ Krug, t. a. p. pg. 130. sqq.

staatsschulden van 17 Jan. 1820 waren er nog voor 817,000 thlr. pandbrieven in omloop in Amsterdam, die toen genoteerd stonden op 98 %: een paar jaren later (nov. 1822) waren zij één perCt. gerezen.

Zooals men ziet was door deze gedeeltelijk mislukte leening een deel der Silezische schuld gedelgd en ofschoon de meening, dat deze papieren nog eenmaal door Pruisen, Oostenrijk of Holland zouden betaald worden of tot zekere waarde aangenomen, zeer weinig aanhangers meer vond, omdat het verzoek tot uitbetaling door eigenaars der obligatiën aan Pruisen, Oostenrijk en den Bondsdag in Frankfort gedaan van de hand gewezen was, bleef echter hun naam bestaan en kwam er eenige jaren geleden nog eene opgave van waarde dier effecten voor in de Frankforter beursnoteringen. ¹⁾

De nog overgebleven oude Silezische obligatiën liepen nu nog circa f 3,000,000.

In 1818 verscheen er te Frankfort a/d Main een boekje, onder den titel „Ansichten und Aktenstücke in Betreff der in den Jahren 1734, 1735 und 36 in Amsterdam negoziirten sogenannten alten Schlesischen Obligationen” waarin voorkomen de voorstellen door eenige eigenaars van dergelijke fondsen aan Pruisen en Oostenrijk gedaan, benevens het antwoord hierop door den kanselier von Hardenberg gegeven. ²⁾

¹⁾ Krug, t. a. p. pg. 139, noemt het eene „*Preisangabe dieser Hoffnung.*”

²⁾ Vgl. het voorstel van von Martens aan den duitschen bondsdag op 22 April 1819, afgedrukt in N°. 437 van den „deutschen Beobachter” (aangehaald bij Krug t. a. p.).

Den 30sten Mei 1818 kreeg men in Frankfort berigt uit Amsterdam, dat deze obligatiën, die vroeger voor 6, 8, 10 en 12 % te koop waren, nu waren gestegen tot 27: den 30sten Mei 1820 werden zij voor 20 % verkocht, zijnde daarbij opgemerkt, dat er tegen dien koers veel navraag naar was. ¹⁾ In 't begin van 1822 waren zij genoteerd op 17 %, in 't einde van 1824 op 19 ¹/₄.

In 1852 werd er over de Silezische schuld nog gesproken door von Rohrscheidt, die haar noemt „eine formell zwar nicht geschlossene, allein, wie es scheint, für immer ruhende Angelegenheit” ²⁾.

Latere onderhandelingen of overeenkomsten heb ik nergens gevonden, zoodat von Rohrscheidt's woorden de jongste over die zaak schijnen te zijn.

Behalve deze Silezische schuld en de leening van 1809, welke behandeld zijn, zijn wij op financiëel gebied nog eenigzins met Pruissen verbonden geweest door twee andere leeningen ³⁾, waarover zeer weinig te zeggen valt wegens hare mindere bekendheid en omdat de termijn van terugbetaling nooit onwettig is overschreden, zoodat hierover nooit onderhandelingen hebben plaats gehad.

De eerste leening (van 1 Jan. 1793) bedroeg *f* 5 millioenen tegen 5 % en moest na 10 jaren geheel zijn afgelost; er werden 5 Generalobligationen, ieder van *f* 1,000,000 uitgegeven, welke werden overgeno-

¹⁾ Krug, t. a. p. pg. 140.

²⁾ F. W. von Rohrscheidt, *Preuszens Staatsverträge*, Berlin 1852, pg. 28.

³⁾ Krug, t. a. p. pg. 33 vlg. *Gazette de Leide* 1795, N°. 23 en 24.

men door de bankiers Cohen & Co., die ze wederom in aandeelen van *f* 1000 verkochten. De staatsinkomsten in het algemeen en die van Westphalen in het bijzonder waren ten onderpand aangewezen. De terugbetaling zou aanvangen in het zesde jaar (1799), zoodat, wanneer men ieder jaar één millioen uitkeerde, de schuld op den bepaalden termijn zoude zijn vernietigd. ¹⁾ Al deze gunstige voorwaarden te zamen maakten de leening zoo gewild, dat reeds den 8sten Junij daaraanvolgende voor de geheele som was ingeschreven en den 6^{den} December alles was geïnd.

De eerste termijn van aflossing was 1 Junij 1799; deze had echter geen plaats, omdat men het voordeeligere vond haar uit te stellen; men sloot derhalve met vijf Amsterdamsche kooplieden een contract, waarbij de volledige aflossing verschoven werd tot December 1807. Zij zouden instaan voor de goedkeuring der fondshouders tegen $3\frac{1}{2}$ of $4\frac{1}{2}$ % provisie, naarmate zij minder of meer dan de helft voor eigene rekening moesten behouden. De regering had zich het regt voorbehouden om, na 3 maanden te voren daarvan kennis te hebben gegeven, de aflossing spoediger te doen plaats hebben.

Deze verschuiving der aflossing van het eerste mil-

¹⁾ Vgl. *Dagverhaal der handelingen* etc. III, pg. 509, waar voorkomt eene missive van het Uitvoerend bewind, houdende advies op het request van Cohen en Co., bankiers te Amsterdam die verzocht hadden om vrijdom van het regt op het klein zegel, over eene of meerdere hoofdobligatiën door zijne Pruisische Majesteit uitgegeven, tot hypotheek der geprolongeerde obligatiën, spruitende uit zekere negotiatie, ten behoeve van gemelden koning in het jaar 1793 gedaan. *Gazette de Leide* 1795 N°. 55.

lioen schijnt te veel gekost te hebben, om, niettegenstaande het voordeel, dat men meende er in te zullen vinden, eveneens de betaling der 4 overige millioenen niet op den bepaalden tijd te doen plaats hebben; immers zijn zij op den bepaalden tijd afgelost. Het uitgestelde eerste millioen werd reeds in 1803, dus 4 jaren vroeger, dan de voorwaarde luidde, afgelost, zoodat hierdoor een einde gemaakt werd aan de geheele schuld.

De tweede leening werd eveneens met Cohen & Co. den 1sten April 1796 te Amsterdam gesloten en behandeld als of het eene voortzetting der eerste ware ¹⁾: zij was *f* 3,000,000 groot, tegen 5 %; de terugbetaling moest na verloop van 5 jaren plaats hebben in 5 jaarlijksche termijnen.

Ook deze leening scheen goed te zullen afloopen, want reeds terstond bij de opening der inschrijving werd voor *f* 1,800,000 ingeteekend: dit bleef echter niet zoo ²⁾. De staatkundige beroeringen, waarvan ons land toen de wrange vruchten plukte, gevoegd bij den min gunstigen gang des oorlogs verminderden de deelneming zoo zeer, dat in December 1798 nog niet voor de geheele som was ingeschreven (het bedroeg slechts *f* 2,961,000) en men besloot de in-teekening te sluiten.

Reeds in December 1804 was alles terug betaald door middel der *Seehandlung-societät* ³⁾.

¹⁾ Krug, t. a. p. pg. 37. Gazette de Leide 1795 N°. 39.

²⁾ Niebuhr, t. a. p. pg. 75, 77, 78, 109.

³⁾ Deze Pruisische Handelmaatschappij verrigtte daar dezelfde diensten, welke in andere landen door de Banken aan den staat worden bewezen; zij deed voorschotten en geldleeningen voor den

Wat de financiële geschiedenis van Pruisen aangaat, deze is in korte woorden zaam te vatten: zij levert minder belangrijke gebeurtenissen op, dan die van al de andere staten van gelijken rang. Tijdens de vestiging van het rijk door Frederik den Groote, waren eenige provinciën wel in schulden gestoken, evenwel niet noemenswaard; terwijl hij ze niet heeft vermeerderd, daar zijne oorlogen grootendeels op kosten zijner vijanden werden gevoerd.

In 1806 beliep de staatsschuld volgens sommigen f 63,000,000, volgens anderen 95 ¹⁾, beide cijfers van geringe beteekenis voor zoo'n uitgestrekt rijk. De daaropvolgende oorlogen echter, waarin het Pruisen in 't geheel niet voordeelig ging, noodzaakten de regering de uitgeputte schatkist te vullen door gelden binnen- of buitenslands op te nemen. Dit ging nogtans niet gemakkelijk; weinige waren geneegen in te schrijven. Van daar dat men er toe moest overgaan papier uit te geven onder den naam van *Tresor-scheine*, waarvan voor een aanzienlijk bedrag in omloop kwam. In 1820 (17 Januarij) verscheen eene ordonnantie tot regeling der schuld, waarachter als bijlage was gevoegd een staat der financiën, waarbij alle schulden gezamenlijk erkend werden uit te maken de staatsschuld van het koninkrijk Pruisen en als zoodanig werden geconsolideerd; wordende tot zekerheid van aflossing en rentebetaling,

---

staat, werkte als rijkskassier en was èn voor het land èn voor den handel van veel nut.

¹⁾ Vgl. Weeveringh, *Geschiedenis der Staatsschuld*, Haarlem 1855, II, pg. 633.

behalve het koninklijke eerewoord, verpand alle bezittingen en inkomsten van den staat en in het bijzonder de lasten op de inkomsten der domeinen, de opbrengst van den verkoop daarvan en de belasting op het zout.

Na den Europeschen oorlog was in Pruisen, even als in alle andere staten, het financiewezen ontrederd, het raderwerk van het geheele bestuur verlamd en het crediet zeer gezonken. Men moest derhalve besluiten tot nieuwe geldleeningen ten einde te voorzien in de loopende dienst, de schuldeischers eenigzins te vreden te stellen en de financiën voorloopig te regelen.

„Toen dat eens geregeld was, zegt Weeveringh¹⁾, leverde Pruisen het zeldzame, ja, eenige voorbeeld op, dat een staat van die uitgebreidheid en die een zoo voorname rol speelt op het staatstooneel, zijne schulden zeer belangrijk wist te verminderen en waren de gebeurtenissen van 1848 niet tusschen beide gekomen, er welligt in geslaagd zou zijn, zich van zijne geheele staatsschuld te ontdoen”; op pg. 639 geeft hij nog twee leeningen op, de eene in 1830 van ruim 45 millioen bij Rothschild in Londen, de andere in 1832, zijnde eene loterijleening door de *Seehandlung-societät* ter waarde van f 21,000,000²⁾; de regeling schijnt dus nog niet zoo goed geweest te zijn, als men zich wel voorstelde.

¹⁾ T. a. p. II, pg. 637.

²⁾ Deze 2° leening wordt in 25 jaarlijksche uitlotingen met premiën afgelost: van alle andere leeningen van die soort onderscheidt zij zich hierin, dat niet ieder jaar premiën worden getrokken.

In 1842 had er eene conversie of aflossing à pari, ter keuze van de fondshouders, plaats van het restant der *Tresor-scheine*, dat niet meer bedroeg dan 173 millioen; voor nog geen 12 millioen werd de aflossing verlangd; waaruit men besluiten kan, dat de Pruisische effecten zeer gewild waren.

Na de woelingen van 1848 moest de regering echter andermaal hare toevlugt nemen tot het sluiten eener leening, waardoor aanzienlijke sommen aan de staatsschuld zijn toegevoegd. De provinciale schulden waren voor het grootste gedeelte ingewisseld en geconsolideerd.

In 1850 werden eenige belangrijke wetten omtrent de staatsschuld uitgevaardigd, waarin o. a. voorkomt: het benoemen eener commissie voor die schuld bestaande uit drie leden uit de eerste, en drie uit de tweede kamer, welke het toezigt zouden hebben over het hoofdbestuur voor de staatsschuld, bestaande uit vier leden; voorts eene regeling van de niet-rentegevende schuld.

De laatste door Pruisen gesloten leeningen zijn die van 1850 van $31\frac{1}{2}$ millioen bij Rothschild te Frankfurt en een crediet van $57\frac{1}{2}$ millioen voor den minister van oorlog, vastgesteld bij de wet van 20 Mei 1854.

In latere tijden, ten gevolge van oorlog en revolutie, is de Pruisische schuld tot een vrij hoog cijfer gestegen; in 1863 beliepen de rentegevend en niet-rentegevende schuld te zamen Thlr. 254 millioen ¹⁾.

Alle betaling van interest en aflossing geschiedt door de *Koninklijke Staatsschuld-amortisatiekas*, gevestigd

¹⁾ Vgl. *Almanach de Gotha* 1864.

te Berlijn, gedurende vier jaren na de respectieve verschijndagen, na verloop van welken termijn zoowel de renten als de aflossing onherroepelijk verbeurd zijn.

Bij de behandeling der Pruisische schuld schijnt het eene geschikte gelegenheid eenige woorden te zeggen over de loterijleeningen, door Rau zoo juist gedefiniëerd: „eine neuerlich vielfältig zu Hülfe genommene Einrichtung, bei welcher den Gläubigern neben der Gewisheit der Rückzahlung des Capitals auch die Hoffnung auf ausserordentliche Gewinste dargeboten wird.“¹⁾

Zij zijn nog niet zeer lang in gebruik; als eerste wordt opgegeven eene Oostenrijksche in 1795, in welk land zij zelfs gesloten zijn door privaatspersonen, zooals Esterhazy, Windisch-Grätz enz.

Zij hebben haar ontstaan te danken aan benarde omstandigheden, wanneer het geld schaarsch en tevens hoog noodig is. Behalve de zekerheid om het kapitaal binnen eenige jaren terug te zullen ontvangen, hebben de geldschieters nog eene kans om buitengewone winsten deelachtig te worden. Het is dus een lokaas om geld te krijgen, terwijl het tevens dikwijls niet ondienstig is, om goedkooper dan anders het geval zoude geweest zijn, te kunnen leenen.

¹⁾ In *Finanzwissenschaft* (Theil III) pg. 330. Zie nog over loterijleeningen: L. Stein, *Lehrbuch der Finanzwissenschaft*, Leipzig 1860, pg. 552: „Sie bieten eine grosse Menge von Varietäten dar, bei denen die Berechnung des Verhältnisses von Zins und Prämie natürlich die Hauptsache ist.“ Zie nog von Hock, *Die öffentlichen Abgaben und Schulden*, Stuttgart 1863, pg. 278 vlg. Van Zurek, *Codex batavus*, voce „loterijen.“ Fokker, t. a. p. en Mr. T. M. C. Asser, *Het souverain Besluit van 22 Julij 1814* enz., *Bijdragen* 1861.

De schuldbrieven heeten *loten* en onderscheiden zich hierin van andere dergelijke papieren, dat zij in den regel geene jaarlijksche renten geven; bij de uitloting echter ontvangt men de renten van al de jaren, die sedert het sluiten der leening zijn verlopen. Rente van renten heeft hier geen plaats.

De uitloting geschiedt op vaste tijden: sommige krijgen groote, andere mindere prijzen, terwijl de massa zich met kapitaal en interest moet tevreden stellen.

De prijzen worden door de regering voornamelijk goed gemaakt uit de renten van de renten, welke zij, zooals wij zagen, voor zich behoudt tot aan de uitloting.

Niet alle loterijleeningen leveren hetzelfde voordeel op; somtijds moeten de deelhebbers zelve een gedeelte van het kapitaal op het spel zetten.

Ontegenzeggelijk is het voordeelig voor eene regering, indien zij, door zoo te leenen, geld tegen lagen intrest kan verkrijgen; echter is er ook een groot nadeel aan verbonden, namelijk dat de aflossing gedwongen, dus conversie geheel onmogelijk is ¹⁾.

Wat aangaat den invloed, die zulk eene leening op de zedelijkheid uitoefent; hierover valt veel te zeggen. Dat de zucht tot spelen er door wordt aangewakkerd, zal niemand betwisten: en dit kan na zich slepen vernietiging van welstand en huiselijk

---

¹⁾ Vgl. Nebenius, Der öffentliche Credit, Carlsruhe und Baden 1820, pg. 343 sqq., die zulke loterij of voor den staat of voor de schuldeischers nadeelig acht; 't geen niet altijd het geval behoeft te zijn.

geluk, verslapping der drijfveeren tot arbeidzaamheid en somtijds zelfmoord, wanneer de speler in vertwijfeling geraakt, na zijne laatste berekening te hebben zien falen.

Naarmate het te leenen kapitaal en de renten, wier verdeeling aan het toeval overgelaten wordt, grooter zijn en de onbeduidendheid van den inzet de deelneming gemakkelijker maakt voor minder vermogenden, is het meer te berispen.

Ook kan het aanleiding geven tot windhandel ¹⁾.

De maatregelen, die men nemen kan om het nadeel van deze wijze van leenen te beperken zijn verschillend; vooreerst stelle men den prijs der loten zoo hoog, dat het alleen voor de meer gegoeden mogelijk zij daaraan deel te nemen; vervolgens beware men de hoogste prijzen voor de laatste trekking om den koers zooveel mogelijk denzelfde te doen blijven en zodoende te verhinderen, dat groote verliezen worden geleden.

En zijn al deze verbeteringen er in aangebragt, dan is het eene niet te misprijzen manier van geldleening: men heeft immers nog dit voordeel, dat zij eenigzins aanleiding geeft tot het vormen van nieuwe kapitalen, daar velen, wanneer hun nummer is uitgeloot, niet alleen hun kapitaal maar ook de verkregen renten wederom zullen beleggen; terwijl zij anders de laatsten al ligt zouden hebben verteerd, daartoe te eerder verlokt door de moeilijkheid om kleine sommen te plaatsen.

¹⁾ Hooft Graafland, t. a. pg. 26.

LEENINGEN AAN DENEMARKEN.

Denemarken, de oude bondgenoot (!) van ons vaderland, zegt Weeveringh, was eene der eerste buitenlandsche mogendheden, die aan de Amsterdamse beurs eene toevlugt zocht bij financiële ongeligheden" ¹⁾.

---

¹⁾ Gesch. II pg. 77. Ik laat den naam „bondgenoot” geheel voor rekening van W; wij waren dit alleen, toen het op het punt was vernietigd te worden. Voor dien tijd hadden wij vele oneenigheden, vooral over den Sondtol. Cf. F. P. van der Hoeven, Bijdragen tot de geschiedenis van den Sondtol, Leiden 1855, pg. 4, 37, 78 etc.

Zie nog over Denemarken Dinger t. a. p. pg. 131 sqq.

Dat Denemarken echter, niettegenstaande den omgang met beschaafde natiën, lang achterlijk was in beschaving, blijkt uit een brief van Kopenhagen in de *Gazette de Leide* van 1786 (N°. 67) voorkomende: „Le Gouvernement s'occupe à présent d'un objet des plus intéressants pour la Nation; c'est de fixer le sort des cultivateurs et de l'améliorer autant que possible. Il existe encore en *Danemarc* . . . . . des traces de l'état d'avilissement et de sujettion, où cette partie si utile et si essentielle

Juist daarom zal ik over dezen staat handelen; echter ter loops, omdat mij van de leeningen bij ons gesloten, weinig meer bekend is, dan 't geen men op kan maken uit eenige advertentiën van bankiers, waarin de datum van de uitbetaling der coupons wordt bekend gemaakt ¹⁾.

Van 1764 tot 1785 werden onderscheidene geldleeningen door de Deensche regering in Holland gesloten, waarbij meestal speciaal verbonden werden de krooneigendommen, de inkomsten van den Sond-tol en de Leen- en Wisselbank te Kopenhagen; niet alleen de regering maar ook de Deensch-Aziatische Compagnie kwam dikwerf geldelijke hulp en ondersteuning zoeken te Amsterdam.

De vele obligatiën op de kroon, den tol en de leen- en wisselbank zijn steeds, voor het grootste gedeelte althans, in handen van Nederlanders gebleven; het is dus duidelijk, dat wij van onzen kant nog veel belang stellen in den toestand van de financiën van Denemarken.

Onder de voorwaarden der leeningen hier te lande gesloten, kwam altijd de bepaling voor, dat het de Deensche regering zou vrij staan om, met toestemming der aandeelhouders, den termijn van betaling te verlengen; waarvan ruimschoots is gebruik gemaakt. Deze bepaling was echter mijns inziens geheel overbodig, daar het van zelf spreekt, dat men den betalingstermijn mag verschuiven, wanneer de gezamenlijke schuldeischers er hunne goedkeuring aan hechten.

---

du peuple avoit été réduite dans des siècles d'ignorance et de barbarie féodale."

¹⁾ *Gazette de Leide* 1786 N°. 75, 77, 99; 1795 N°. 56, 73, 81, 91.

Telkens wanneer de gestelde termijn daar was, heeft men aan de houders de keuze tot aflossing gelaten; tot in 1842, wanneer bepaald werd, dat zij die hunne kapitalen niet wilden terug ontvangen, ze konden prolongeren tot verminderden interest d. i. minder dan 4%, de vroegere rentestandaard. Dit voorstel werd van 1842 tot en met 1847 herhaaldelijk gedaan; het eerst werden de tolleeningen op $3\frac{1}{2}$ % gebragt, later in 1846 en 1847 die van de kroon en de Bank, zoodat nu alle leeningen in Nederland door Denemarken gesloten $3\frac{1}{2}$ pCt. renten dragen ¹⁾.

In 1848 en vervolgens heeft men, door de omstandigheden daarin verhinderd, bij het vervallen van den in die jaren voorkomenden termijn er niet aan kunnen denken aflossing of verlenging tegen verminderde renten aan de fondshouders aan te bieden; en wat zal de toekomst baren!

Zullen de financiën dier natie achteruitgaan, omdat welligt de twee schoonste provinciën der kroon er aan zullen worden ontrukkt door een vorst, die, als hoofd van een groot volk, het zich ten pligt stelt, geheel Duitschland wederom te vereenigen? En dat ten aanschouwe van al die magten, groote en kleine, die het protocol van 1852 met hunne handteekening hebben bekrachtigd?

Het is niet wenschelijk.

Een volk, dat ten allen tijde getoond heeft zijne

¹⁾ Cf. Weeveringh, t. a. p. II, pg. 78. Dinger, t. a. p. pg. 132 spreekt van tol-, kroon-, leen- en wisselbankobligatiën van $3\frac{1}{2}$ à 4%.

verplichtingen te willen nakomen en daarvoor heeft geijverd, is een beter lot waard, dan vertreden te worden door een vorst „von Gottes Gnaden” met denkbeelden van eeuwen herwaarts beziel.

Doch zien wij verder. De effecten spruitende uit de leeningen hier gesloten, worden alle aan de Amsterdamsche beurs verhandeld; zij maken echter verreweg het kleinste gedeelte der staatsschuld uit, welke tot veel vroegere tijden opklimt.

De oorsprong moet gezocht worden tijdens den zevenjarigen oorlog (1756—1763), aan 't einde waarvan het totaal der voorschotten van de Bank van Kopenhagen aan de regering reeds *f* 14.300.000 beliep, niettegenstaande een bestaand verbod, om voor niet meer dan *f* 9.750.000 aan billetten in omloop te brengen. ¹⁾

In dienzelfden tijd is er ook nog hier te lande geleend, om de voorschotten aan de Bank te kunnen restitueren; waarvan mij niets voorgekomen is dan het cijfer: 12 millioen guldens.

In 1766 beliep de staatsschuld ruim 26 millioen;

---

¹⁾ Deze bank is opgericht in 1736 onder den naam van *Ad-signatie-, Leen- en Wisselbank* met een kapitaal van *f* 650,000. Het privilege was gegeven voor 40 jaar; van Christiaan VI heeft zij daarenboven nog dit voorregt ontvangen, dat hare billetten steeds in de staatskas zouden worden aangenomen; welk voorregt echter in 1745 werd verbroken en gedurende 16 maanden de inwisseling der billetten voor specie verboden. Zie nog Allen, *Geschichte des Königreiches Dänemark*, Kiel 1842, pg. 403, 478. Vgl. ook Achenwall, *Staatsverfassung der heutigen vornehmsten Europäischen Reiche und Völker*, etc., Göttingen 1785, II, pg. 522 vlg.

in 1786 meer dan 34, waarvan $18\frac{1}{2}$ in Hamburg, Hanover, Holland en Antwerpen. Daarenboven was er voor bijna 27 millioen guldens aan bankbiljetten in omloop, waartegen het bankfonds iets meer dan de helft beliep. In 1792 was het cijfer der schuld gestegen tot 41 millioen; in 1806 tot 53, er was toen voor bijna 34 millioen aan bankbiljetten uitgegeven.

De daarop volgende oorlogen deden, even als in bijna alle andere landen, ook in Denemarken de staatsschuld zeer hoog klimmen; immers in 1812 was alleen voor 195 millioen bankpapier in omloop, dat in eene verhouding stond tot specie, als 14 : 1, d. i. voor 1400 Th. Court. kreeg men 100 Thlr. specie. De oude bankbiljetten werden in 1813 ingetrokken om plaats te maken voor nieuwe, welke echter hetzelfde cijfer niet bereikten: in 1818 was er nog voor 81 millioenen in omloop.

Dat de vermindering van dit niet rentegevend papier, dat slechts in naam eene schuld van de bank was, leening na zich moest slepen, is zeer duidelijk ¹⁾; men treft er in dien tijd dan ook zeer vele aan o. a. in 1818 *twee* te Hamburg (te zamen voor *f* 29,750,000), in 1819 wederom te zelfder plaatse voor *f* 10,400,000, daarna *twee* te Londen in 1821 en 1825 van 36 en 66 millioen guldens.

Tot 1848 heeft de regering zich verder in staat gezien eenige schulden aftelossen en zodoende den rentelast aanmerkelijk te verminderen. Daarenboven

¹⁾ Weeveringh, t. a. p. II, pg. 79.

waren de renten lager geworden met keuze van aflossing voor de houders. Toen nu echter de Sleeswijk-Holsteinsche oorlog uitbrak zag zij zich weder genoodzaakt tot de negotiatie van aanzienlijke kapitalen over te gaan, waarvan de eerste leening gesloten is bij de bankiers Hambro & Co. te Londen, groot *f* 9,600,000, (tegen den koers van 86 % tegen 5 % rente), waarvan de hoofdobligatie bij de Engelsche Bank berust ¹⁾).

De helft dezer leening is overgenomen door de Bank te Kopenhagen. Jaarlijks moet minstens 1 % dezer leening bij inkoop of bij uitloting worden afgedaan.

De daaropvolgende geldleening (in 1850), groot *f* 9,600,000, is in alles gelijk aan de leening van 1849, waarvan ze echter geheel afgescheiden moet blijven.

Na dien tijd zijn door Denemarken geene groote leeningen gesloten.

Eene zaak dient nog vermeld te worden, namelijk het besluit van 7 Junij 1852, waarbij werd bekend gemaakt, dat de gedurende het oproer in Sleeswijk en Holstein door de verschillende onwettige regeringen, onder de benaming van staatsleeningen, zoo vrijwillig als gedwongen aangegane schulden niet werden erkend en alzoo te dien aanzien alle verbindtenis hoe genaamd van de zijde van de staatskas werd ontzegd ²⁾).

¹⁾ Weeveringh, t. a. p. II, pg. 80.

²⁾ Dit trof alleen Hamburgsche kantoren, die hun geld aan de opstandelingen hadden geleend.

Eene allezins regtmatige daad, die niets onbillijks in zich bevatte. „Wie geld schiet,” zeide Hogendorp, „moet weten *aan wien* hij het schiet.” ¹⁾

Over den tegenwoordigen toestand der staatsschuld vergelijkte men den *Almanach de Gotha* van 1864, waarin als waarschijnlijk cijfer genoemd wordt 5.892.000 Reichsthaler. ²⁾

¹⁾ *Het Krediet* (29 Oct. 1830) bl. 6. — Zie evenwel Phillimore, *Comment. upon Intern. Law*, III, 685 volg.

²⁾ Een Reichsthr. = f 2,60 Ned. Court.

LEENINGEN AAN SPANJE.

Geldgebrek, een der grootste kwalen van de Spaansche regering, is voor een aanmerkelijk deel te wijten aan de groote misbruiken, privilegiën en dwaze wetten, die weinige jaren geleden daar nog bestonden ¹⁾.

Nog bestaan er verordeningen op het verkeer, op den in- en uitvoer, die ons zouden doen wanen eenige eeuwen terug gevoerd te zijn.

„L'Espagne, zegt Fonfrède, ²⁾ possède d'immenses terres, vierges encore de toute culture, ne produisant rien, ne recevant aucune destination. . . . . Or, il est constant que ces terres, d'une nature ex-

---

¹⁾ Zoo heeft men het privilegie der Mesta, eene vereeniging van eigenaars van schapen. Alle landen gelegen in de streek, welke die kudden gewoonlijk doortrekken, moeten onbebouwd blijven liggen. Zie Gervinus, *Geschichte des neunzehnten Jahrhunderts seit den Wiener Verträgen*. Leipzig 1859. en het fraai levensbericht van den verlichten staatsman Don Gaspar Melch. de Jovellanos, door H. Baumgarten in het *Hist. Zeitschr.* van H. v. Sybel. München 1853, s. 322—386.

²⁾ In zijne *Oeuvres*, tom V (mélanges politiques) pg. 208.

cellente, n'attendent que le travail humain pour produire en abondance."

Gemakzucht ligt ook eenigzins in den aard der Spanjaarden; niettegenstaande alle hinderpalen aan de nijverheid van de zijde van den adel en de geestelijkheid in den weg gelegd, zijn er provinciën, die veel minder armoedig zijn dan de overige, Valencia en Grenada, maar zij hebben haren tegenwoordigen bloei nog te danken aan de gulden dagen toen de Moorsche koningen daar heerschten over een vernuftig en nijver volk.

Dat het met de financiën van een land goed gesteld zou zijn, wanneer er de nijverheid zoo goed als verwaarloosd wordt, is eene onmogelijkheid; Spanje levert er een nieuw en sterk bewijs van. Slaan wij een korten blik in de geschiedenis der schulden, om daarna de leeningen door de Spanjaarden in ons land gesloten, te behandelen.

Vóór den tijd van Karel V vind ik nergens van eenige leening melding gemaakt. Hij was de eerste die, voor zijne vele en langdurige oorlogen veel geld noodig hebbende, eene leening aanging, waarvan de renten 20 millioen Dollars beliep, niettegenstaande zij op voordeelige voorwaarden gesloten was ¹⁾. Deze schuld was echter bijna geheel vernietigd, toen Philips V wederom eene leening sloot van D. 45 millioen.

---

¹⁾ Weeveringh, Geschiedenis etc II, pg. 727 sqq. De Spaansche Dollar is in onbruik en daarvoor in de plaats gekomen de Piaster = f 2,50. Een Piaster = 20 Realen. Een Reaal = f 0,12⁵.

Zijn opvolger, Ferdinand VI, door dien schuldenlast zeer bezwaard, riep eenen raad te zamen, wien hij de vraag voorlegde, of een koning verplicht was de schuld van zijn voorganger af te lossen? ¹⁾

Deze vraag werd ontkennend beantwoord ²⁾, waarop de koning besloot tot een staatsbankroet; meer indachtig zijnde aan eigen voordeel ten nadeele van zoovele ongelukkigen dan gehoor gevende aan de stem der gerechtigheid.

Niettegenstaande hierdoor aan Spanje een zware slag werd toegebracht in zijn crediet, was het echter onder deze vreedzame regering zeer bloeiend; alle takken van bestuur, het leger, de vestingen, de overzeesche bezittingen werden verbeterd, terwijl men voor de financiën zooveel zorg droeg, dat Karel III omstreeks D. 35 millioen in de schatkist vond ³⁾. Hij deed alle moeite om het geschonden en daardoor geschokt crediet te

¹⁾ Zij bedroeg R. 1,260,531,565.

²⁾ De gronden hiervoor heb ik nergens kunnen vinden; mijns inziens kunnen er ook geene geldige bestaan.

³⁾ Borrego (*De la dette publique de la monarchie Espagnole. Bruxelles, 1834*, aangehaald bij Weeveringh, t. a. p. II, pg. 728) geeft slechts 15 millioenen op. Onder dezen Karel komt voor de leening van 15 millioen pond tournois in lijfrenten om een kanaal ter besproeiing en voor de scheepvaart in Murcia daar te stellen (*Gazette de Leide* van 22 Sept. 1775, n°. 76). Ook hier te lande was de intekening opengesteld (*Gaz. de L.* 20 Oct. 1775, n°. 84) bij Pieter Gosse jun. en zoon te 's Hage. Dat men er niet veel mede op had, blijkt uit de *Gaz. de L.* van 16 Febr. 1776 (n°. 14), waarin eene wederlegging voorkomt van sommige aanmerkingen hier op het plan gemaakt. Zie nog *Gaz. de L.* van 1776 (n°. 15, 16, 17), 1786 (n°. 102, 103) en 1795 (n°. 1).

herstellen, dekte zooveel mogelijk den financiëlen misslag van Ferdinand VI en betaalde gedurende een vijftal jaren (1762—1767) 6% uit van de schulden van Philips V, welke 6 in 1767 verminderd werden op 4. Een jaar later werden 60 mill. Pias- ters onder de schuldeischers verdeeld, doch in 1769 moesten alle betalingen worden gestaakt.

Karel had veel goeds gedaan, maar, zegt Har- rido ¹⁾ „muszte zu dem Zweck auch eine unmäßige Staatsschuld schaffen und Spaniën dem Bankerott entgegen führen.“

Van dezen tijd af zijn de Spaansche fondsen in discredit gekomen en niet ten onregte. Er is sedert door de regering niets gedaan om het verloren ver- trouwen te herwinnen. Ieder minister zondigde even als zijn voorganger gedaan had en maakte het zijn opvolger nog moeilijker, dan het hem zelven geweest was, om eenigzins in de gelden voor de loopende dienst te voorzien.

Het was als of boven elke begrooting de zedeloze spreuk uit het meest verdorven tijdperk der Fransche geschiedenis geschreven stond: *après nous le déluge.*”

Hunne handelingen waren van dien aard, dat, werden ze al niet met den naam van staatsbankroet bestempeld, ze in werkelijkheid toch niet veel beter waren.

Wederom trachtte Karel III in 1783 eene leening te bewerkstelligen, groot R. 180 millioen, waarin

¹⁾ Fernando Harrido, Das heutige Spanien, seine geistige und äusserliche Entwicklung im 19 Jahrhundert. Deutsch von Arnold Ruge, Leipzig 1863. pg. 7.

eene beschikking voorkwam ten voordeele van de schuldeischers van Filips V; de inschrijvers mogten namelijk voor $\frac{1}{3}$ der leening, dus voor R. 60 millioen, schuldbekentenissen er bij voegen ten laste van dien vorst, die zouden berekend worden *à pari*. Dan deze gunstige bijvoeging schijnt niet geholpen te hebben: althans 2 jaren later was nog slechts voor R. 12 millioen ingeschreven, zoodat Karel genoodzaakt was het geheele plan dezer leening te laten varen. Onder zijne regering werd de schuld tot ruim R. 2064 millioen vermeerderd, 't geen voornamelijk veroorzaakt werd door anticipatiën bij de algemeene pachters, leeningen bij de bank (*los cinco Gremios*) en de uitgifte van papieren geld, *Vales reales* genaamd, rentende 4%. ¹⁾

Onder zijn opvolger, Karel IV, beliep het jaarlijksch te kort omstreeks 275 millioen guldens, waarin slechts gedeeltelijk kon worden voorzien door den verkoop van geestelijke goederen, waarvoor van den Paus toestemming verkregen was; het nog blijvende te kort werd gedekt door eene nieuwe uitgifte van *Vales reales* en wel in die mate, dat de staatschuld met R. 4000 millioen werd vermeerderd. ²⁾

¹⁾ Over den oorsprong dezer papieren is men het nog niet volkomen eens; er zijn er die meenen, dat zij ontstaan zijn uit eene geldleening door het gouvernement gesloten bij Fransche bankiers, die zich bij het uitbarsten van den eersten Engelsch-Americaanschen oorlog te Madrid hadden gevestigd. Cohen, *Compendium of finance*. Londen 1822 (aangehaald bij Weeveringh, t. a. p. pg. 728 not b).

²⁾ Zie Weeveringh t. a. p. pg. 729.

Die uitgifte van papieren geld nu was het eenigste middel om in den dringenden nood te voorzien; er werd dan ook ruimschoots gebruik van gemaakt, zoodat het bedrag weldra eenige honderden millioenen Realen beliep, niettegenstaande er voor groote sommen nu en dan werd ingetrokken. In 1793 daalden de *Vales* tot 70 à 75, in 1796 werden ze echter in Madrid voor 92 en 94 aangenomen; terwijl de koers in Amsterdam 80 pCt. was.

Toen nu door de onmatige uitgifte van dat papierengeld het geheele financiewezen in wanorde geraakt en de geldnood ten top gestegen was, werd eene commissie benoemd onder den naam van *Kamer ter consolidatie*, die in last had de *Vales* af te lossen. Gedeeltelijk volbragt zij haren last, maar gaf echter voor nog grooter bedrag weder uit.

Intusschen brak de Napoleontische oorlog uit, die het zijne bijbragt om de waarde van het papier te verminderen: voeg hierbij nog de inwendige woelingen en onlusten, de vele elkander snel opvolgende regeringen, die niets doen konden ter verbetering der binnenlandsche aangelegenheden, maar zich uitsluitend met oorlogszaken moesten ophouden en men zal zich een klein denkbeeld kunnen vormen van den toestand waarin Spanje's financiën in het begin dezer eenw noodwendig moesten verkeeren.

Eerst in 1820 vond men een oogenblik van verademing, waarvan men gebruik maakte om den toestand der financiën ernstig ter harte te nemen. Graaf Toreno, toenmalig minister van financiën, bragt in de Cortes een verslag uit, dat niet zeer opbeurend schijnt geweest te zijn, want daarop volgde een decreet

van Ferdinand VII d.d. 29 Nov. 1820, op voordragt van zijn minister, waarbij tot eene bezuiniging in de uitgaven besloten werd door de schuld te verdeelen in *rentegevende* en *niet-rentegevende*. Er werden tevens maatregelen genomen om in de verdere schuldregeling te voorzien, waartoe een Grootboek voor de Nationale Schuld werd aangelegd en een amortisatiefonds opgericht, waarover de Junta van de publieke schuld het oppertoezicht had. ¹⁾ Eindelijk werden nog bepaalde inkomsten aangewezen voor rentebetaling en aflossing.

¹⁾ De cijfers dezer schuld zijn te vinden bij Weeveringh, t. a. p. pg. 730. De *passieve* (niet rentegevende) schuld zou langzamerhand onder de *actieve* komen, naarmate de aflossing plaats had. Dit plan maakte niet den minsten opgang; men zag er als 't ware de aankondiging van een staatsbankroet in. Het kwam daarenboven geheel onverwacht en te ongelegener ure, nam. op het oogenblik, dat juist eene leening was uitgeschreven van R. 400 millioen, die men nu wanhoopte te kunnen sluiten, tenzij op zeer nadeelige voorwaarden. Zie o. a. Fonfrède, t. a. p. pg. 203: „Trop de défiances assiégent aujourd'hui les hauts capitalistes compromis par le projet de M. Toreno, pour que l'on puisse s'attendre à autre chose." Men had — zijns inziens — liever de kerkelijke goederen moeten aanspreken. „D'abord elles eussent fourni une source de richesses non encore exploitée; ensuite, elles eussent mis un terme à cette iniquité, qui a inféodé une si forte part du capital national à la portion la plus oisive, la plus improductive et quelquefois la plus perturbatrice de la population." De geestelijken noemt hij „ces Verrès du droit divin, qui, sous le manteau monarchique, ont exploité ce pauvre peuple."

Zie ook nog Say, Cours complet, II, pg. 430, waar hij, over Spanje en Portugal sprekende, zegt: „dans ces pays-là les prêtres et les moines sont gras, le peuple est maigre."

De uitslag van al deze maatregelen beantwoordde echter niet aan de gekoesterde verwachting, want het eerstvolgend jaar leverde een tekort van 29 millioen gulden. Om in de dienst te voorzien werden in 1820 en 1821 leeningen gesloten te Parijs met de bankiers Laffitte & Co. en Ardoïn, Hubbard & Co.

De leeningen in Holland gesloten, die nader te beschouwen zijn, zijn van oudere dagteekening.

Al de conversiën na te gaan ligt buiten mijn bestek; slechts enkele zal ik aanhalen om daarin aan te toonen hoe schandelijk de hoop der fondshouders ter neêr geslagen werd en hoe lichtzinnig men in Spanje met goede trouw en eerewoord heeft omgegaan: iets, dat trouwens geen bewijs meer noodig heeft.

In 1831 werd een gedeelte der schuld voor $\frac{1}{3}$ geconverteerd in *actieve* $3\frac{1}{2}\%$, voor $\frac{2}{3}$ in *passieve*; tot welke laatste men ook bragt de achterstallige renten benevens de Fransche en Engelsche *witgestelden*. Van de passieve schuld zou jaarlijks $\frac{1}{4}$ gedeelte worden uitgeloot om te worden verwisseld in actieve, hetgeen echter slechts driemaal (in 1832, 33 en 34) heeft plaats gehad.

In 1834 had er eene groote conversie plaats, waaraan verbonden was eene leening in 1821 bij Ardoïn te Parijs gesloten, welk kantoor er zelf mede werd belast. Zij omvatte al de achterstallige renten, de overgeblevene obligatiën van de Parijsche leeningen van 1820 en 1821, de 3 pCt. uit de conversie van 1831 en de reeds uitgelootte uitgestelde schuld. De voorwaarden waren voor de houders zeer slecht ¹⁾.

¹⁾ Waeveringh, t. a. p. pg. 737.

De schuld rentende 5%, werd voor $\frac{2}{3}$ veranderd in actieve bij Ardoïn, voor $\frac{1}{3}$ passive; de coupons van de achterstallige renten van 1 November 1834 en 1 Januarij 1835 werden geconverteerd in uitgestelde schuld, waarvan jaarlijks de helft zou worden uitgeloot, om te worden verwisseld in actieve bij Ardoïn. Deze uitlotingen hebben, hoewel met eenige vertraging, plaats gehad, zoodat dit gedeelte van het contract is nagekomen: eene niet te verwachten uitzondering op de Spaansche oneerlijkheid.

Van de actieve schuld bij Ardoïn werden de coupons, die den 1sten Mei en 1sten November verschenen, betaald tot 1 Mei 1836. Het daarop volgend jaar werd een gedeelte der achterstallige coupons verwisseld in schatkistbiljetten, die nooit betaald zijn, hoewel de belofte was, dat de eerste helft den 1sten Junij, de tweede den 1sten November 1837 zoude worden ingetrokken.

In 1844 werd het kapitaal benevens de interest geconverteerd in 3 pCt. buitenlandsche schuld. Wat het decreet van 1836 aangaat, volgens hetwelk jaarlijks $\frac{1}{6}$ gedeelte der passive schuld tegen 50 pCt. aan het nominaal bedrag moest worden geconverteerd in actieve, daaromtrent kan men hetzelfde zeggen als van de meeste beloften van het Spaansche gouvernement: het is niet nagekomen; slechts ééne maal heeft die conversie plaats gehad.

Na 1834 levert de Spaansche geschiedenis in eenige jaren, wat de geldmiddelen betreft, niets belangrijks op. De bemoeijingen van commissiën, nu eens gerugsteund, dan weder verlaten door de regering, de rapporten der ministers, waarin

breed werd opgegeven van de middelen die Spanje ten dienste stonden om al hunne beloften na te komen en de conversiën van eenige schulden in 3 pCt. volgden elkander geleidelijk op.

Eindelijk gelukte het nogmaals in 1851 aan de Spaansche regering bij de wet van 1 Augustus eene groote conversie te bewerkstelligen, nadat er in 't oneindige door de regering aan de fondshouders voorstellen gedaan waren, die alle waren verworpen ¹⁾.

Ten gevolge dier conversie bestaat de schuld uit de volgende onderdeelen:

Uitgestelde schuld van 1831,

Binnen- en buitenlandsche schuld van 3 pCt.

Uitgestelde perpetuële renten,

Te amortiseren schulden,

Certificaten van coupons, afgegeven door de commissie uit de houders van Spaansche fondsen. ²⁾

De obligatiën van al deze schulden worden op de verschillende beurzen van Europa verhandeld; het gezamenlijk bedrag is thans, volgens den Almanach de Gotha van 1864, R. 14274,734,301.

Thans gaan we over tot het beschouwen van de leeningen ten behoeve van Spanje in Holland gesloten: zij zijn 4 in getal. De eerste en tweede, d.d. 1 Jan. 1779 groot f 2,000,000 en 1 Nov. 1780 groot f 2,416,000 tegen $3\frac{1}{2}\%$ bij d'Echenique & Co. ³⁾; de 3^e en

¹⁾ Cf. Weeveringh, t. a. p. pg. 740; zie nog lager, bij de behandeling der leeningen in Holland.

²⁾ Weeveringh, t. a. p. pg. 741.

³⁾ Zie Gaz. de L. 1786, n° 84, 85, 100, 101.

4^e d.d. 24 Dec. 1805 groot *f* 10,000,000 en 9 Julij 1807 groot *f* 30,000,000 tegen 5½ % bij Hope & Co. 1).

Deze leeningen in Holland gesloten zijn nog de meest bekende, ofschoon er niet dan oppervlakkig, vooral wat de eerste tijden aangaat, over gehandeld kan worden, aangezien toen, nog meer dan thans, alle openbaarheid aan het Spaansche finantiewezen ontbrak.

De interestbetaling op de obligatiën uit deze leeningen gesproken werd, volgens Dinger 2), den 1sten Januarij 1809 gestaakt; de vroegste termijn, waarop de betalingen ophielden, die mij is voorgekomen, is 3 September 1811, wanneer bij decreet der Cortes de betaling der renten aan Holland ophield „mientras permanezca agregada à la Francia ó subyugada por Napoleon y su familia” 3).

In de diplomatische handelingen over deze leeningen is sedert een voorname rol gespeeld door onzen toenmaligen gezant te Madrid Hugo Baron van Zuylen van Nijevelt 4), vroeger met roem in Zweden werkzaam in de behartiging van de financiële belangen zijner landgenooten. Even als hij daar de bedrogen geldschieters naar zijn vermogen

1) Van deze effecten was het, dat Hope, aan de beurs komende, zeide: „het zijn gouden staven.”

2) J. Dinger, Overzicht van alle ter Beurze van Amsterdam verhandeld wordende binnen- en buitenlandsche effecten, 2e druk. Amsterdam 1855, pg. 210.

3) In *Coleccion* enz. Tom, I pg. 210. De considerans, hiervoren, pg. 14.

4) Zie zijn levensbericht door mr. G. W. Vreede in *Handelingen der jaarl. alg. vergad. van letterkunde te Leiden*, gehouden 16 Junij 1853. pg. 121 vlg.

had pogen te beschermen, spande hij wederom hier al zijne krachten in en leverde ernstige vertoogen ter uitbetaling van de achterstallige coupons der Spaansche geldleeningen in Holland.

Voor al door den invloed en de achting, die hij genoot, bragt hij eene uitkomst te weeg, waarover de fondshouders niet als tevreden konden zijn. ¹⁾ Ten gevolge van zijne bemoeijingen bragt de financiële commissie bij de Cortes een verslag uit, waarvan het niet ondienstig schijnt het een en ander weêr te geven. De stukken betreffende de schuld hadden zij doorloopen en besproken, waarbij zich vier vraagpunten hadden voorgedaan:

1°. Over den aard der schuld en de beste wijze om de schuldeischers te voldoen.

2°. Over de betaling der interessen en den datum van aanvang.

3°. Over de achterstallige interessen.

4°. Over de wijze van afbetaling van deze laatste.

Deze leeningen werden door Spanje onder een wettig bestuur, met Hollandsche particulieren aangegaan. Men dacht er niet aan om ze niet te voldoen, maar was alleen zeer in twijfel over de wijze waarop, tot dat men ten laatste besloot ze te betalen op de natuurlijke wijze en niet, zooals de overige Spaansche schulden, met nationale goederen, daar dit de vreemde schuldeischers nadeel zoude berokkenen, omdat zij zoodoende hunne kapitalen op eene gedwongene manier zouden moeten gebruiken.

¹⁾ Stuart, Jaarboeken, 1820, I, pg. 56--60; 1821, II, pg. 52--61.

Wat de achterstallige interessen aangaat, men twijfelde er niet aan, dat zij verschuldigd waren; sommigen evenwel meenden, dat de renten van die jaren, waarin Holland, verbonden met Frankrijk, den alleronregtvaardigsten oorlog had gevoerd, niet moesten worden uitbetaald. De commissie uit de Cortes evenwel dacht er niet aan zulk een beginsel te huldigen, omdat het te zeer in strijd zoude zijn met de wezenlijke belangen van Spanje en de eerste vereischten van regt en goede trouw; de leening was immers aangegaan met particulieren en in verbindtenissen van dien aard behooren noch politieke veranderingen der staten, noch onderlinge oorlogen den minsten invloed uit te oefenen.

Dit alles in aanmerking genomen hebbende, bragt de commissie het volgende verslag uit:

- 1° Spanje erkent de schuld ad *f* 31,135,000.
- 2° Door den thesaurier zullen de interessen daarvan betaald worden sedert 1 Januarij 1821.
- 3° Als wettige schuld worden erkend de verloopene en tot heden niet uitbetaalde interessen.
- 4° De Cortes magtigen den Secretaris van staat voor de financiën in verstandhouding met de schuldeischers of hunne vertegenwoordigers hun het billijkste middel van betaling van die achterstallige renten voor te dragen: daarbij tevens het meeste nut voor de natie beoogende.

Deze vier voorstellen gaven aanleiding tot hevige discussiën, maar werden echter door de Cortes aangenomen en maken het decreet uit van 11 September 1820 ¹⁾.

¹⁾ In *Coleccion* enz. Tomo VI, decreto XXII.

Den 21sten daaraanvolgende werd te Amsterdam door de bankiers Hope & Co. het berigt van dezen gelukkigen afloop der verwickelingen aan de beurs bekend gemaakt.

De eerste opgewondenheid hierover moest echter spoedig plaats maken voor eene tijdelijke vrees voor niet-betaling der interessen; wel was 1 Januarij 1821 door de Cortes als het begin van den betalingstermijn aangenomen, maar later was daaromtrent eenige twijfel gerezen. In het laatst van December nam. ontvingen Hope & Co. eene aanschrijving van het Spaansche bewind, inhoudende, dat de stipte gehoudenheid van het bestuur om de decreten van het Nationale Congres na te komen, verbonden met de verplichting om ontegensprekelijke bewijzen te geven van de goede trouw van deszelfs handelingen, hetzelve noodzaakte om te kennen te geven, dat er twijfelingen waren gerezen omtrent het tijdstip van uitbetaling, nam. of dit moest zijn 1 Januarij 1821 dan wel 11 Sept. 1820, den datum van het decreet der Cortes!

In Maart daaraanvolgende zou men het aan het oordeel der vergadering onderwerpen. Tegelijk met deze kennisgeving werd aan genoemde bankiers eene som gelds toegezonden gelijkstaande met het bedrag van één jaar interessen (*f* 1,699,368, 50)

Hope & Co. wendden zich nu tot het Spaansche gouvernement in het belang der houders van onbetaalde coupons, waarvan het gevolg was eene aanschrijving van den minister van financiën in Spanje van 28 Februarij, waarin aan gemelde bankiers de hoofdpunten werden medegedeeld van het voorstel, ter vereffening der genoemde coupons, bij de Cortes

in te dienen. Men zou den geheelen eersten onbepaalden termijn der interessen liquideren tot op de hervatting van derzelver betaling. Het bedrag van dat gedeelte der schuld zou gekweten worden met inschrijvingen op het Grootboek van Spanje, rentende 5 %: er kwam nog in voor eene overbrenging van den hollandschen gulden in Spaansche munt, nam. $f 1 = 6\frac{1}{2}$ *Reales de Vellon*.

Het huis Hope antwoordde hierop niet maar gaf alleen den minister te kennen, dat hunne meening was eerst de belanghebbenden te moeten hooren: tot welken tijd zij hun antwoord zouden opschorten. Zij maakten aan de fondshouders deze aanschrijving bekend, waarbij zij verklaarden, dat zij het zich ten pligt achtten te betuigen, dat het, in aanmerking van de geheele toedragt der zaak, zoo goed als zeker was, dat deze voorstellen de uiterlijke en laatste uitkomst bevatten van alle pogingen door hen in deze zaak aangewend: zonder dat zij eenige hoop koesterden daarin eenige nadere verbetering te kunnen bewerken.

Zeer spoedig kwam er een nieuw bericht uit Spanje, meldende dat de financiële commissie uit de Cortes, niettegenstaande de vertoogen van Hope & Co., een rapport had ingediend, om, onder afkeuring van de door den vorigen minister (Arguelles) gemaakte schikking, de voornoemde achterstallige renten te betalen of te kwijten met Certificaten van de Administratie van het publiek crediet, geen renten dragende; na korte discussie was dit door de Cortes aangenomen ¹⁾.

Dit rapport werd geheel en al bekend gemaakt in

¹⁾ *Coleccion enz. tomo VII, decreto LXXXIII.*

eene publicatie van 26 Julij ¹⁾, aan 't einde waarvan de heeren Hope & Co. nog berigttten, dat zij niet zouden medewerken tot die liquidatie, waartoe het decreet aanleiding scheen te zullen moeten geven; zoodat belanghebbenden moesten toezien op welke wijze en door wien zij hunne belangen wilden doen behartigen.

Eenige dagen later evenwel hebben zij zich de zaak wederom aangetrokken en is er een aanvang gemaakt met de uitbetaling der coupons.

Dit werd echter 1 Januarij 1824 andermaal gestaakt en niet weder hervat ²⁾. Krachtens een decreet van 6 Januarij 1830 werden de obligatiën dezer schuld tot het volle bedrag geconverteerd in *Inscriptiën van 5 % perpetuele renten*, in te gaan 1 Jan. 1830; de achterstallige coupons werden even zoo behandeld, maar de betaling begon eerst een jaar later bij Wil-link te Amsterdam, daartoe gemagtigd door Aguardo, bankier van Spanje te Parijs, wien de uitvoering dezer conversie werd opgedragen. Van al deze nieuwe obligatiën en inscriptiën, ter waarde van f 67,500,000,

¹⁾ Er komt onder andere ²⁾ volgende in voor: „In dit rapport, na de zaak te hebben ontwikkeld, derzelve belangrijkheid te hebben erkend, de onderscheidene takken, die dezelve omvat, de zamenhooping der omstandigheden en de teedere gesteldheid der zaak, in welke de nationale edelmoedigheid strijdt met hetgeen de schatkist volbrengen kan, te hebben overwogen en na de daadzaak van de erkenning der schuld te hebben aangehaald als een bewijs der nationale edelkenndheid (*sic*), regtvaardigheid en goede trouw, brengt de tesorier enz. *Bijvoegsel tot het Staatsblad VIII 2e st. pg. 1149.*

²⁾ Dinger, t. a. p. pg. 211.

werden 135,000 stuks, ieder van *f* 500, afgegeven, voorzien van halfjarige coupons op den 1sten Jan. en den 1sten Julij betaalbaar.

Jaarlijks zou voor dat gedeelte dezer inscriptiën, die te Amsterdam betaalbaar waren, 1 % tot derzelver amortisatie bij inkoop worden aangewend of in verhouding zooveel minder als laten blijken mogt, dat het bedrag der afgegevene inscriptiën minder dan 135,000 stuks zoude bedragen. Deze inkoop zou wekelijks voor $\frac{1}{32}$ gedeelte plaats hebben.

De rentevoldoening en de amortisatie van deze perpetuele renten hebben geregeld plaats gehad, tot dat deze bij de wet van 16 November 1834 met bijna alle andere Spaansche schuldbrieven zijn geconverteerd in 5 % actieve en passieve obligatiën bij Ardoin & Co. ¹⁾.

Ten gerieve der Nederlandsche bezitters van oude schulden heeft de inlevering en verwisseling plaats gehad te Amsterdam door Teixeira de Mattos tot en met 16 November 1835; waarna de conversie gesloten werd en het vervolgens aan de Spaansche regering vrij zou staan met de oude schuld te handelen naar welgevallen.

De rente-betaling van de actieve 5 % heeft geregeld plaats gehad tot en met 1 Mei 1836; daarop werd bekend gemaakt door Mateo Duron, secretaris van Hare Catholyke Majesteit Donna Isabella II, dat het Spaansche gouvernement niet bij magte was de noodige fondsen tot betaling der renten op 1 November 1836 bijeen te brengen; zijnde dit een gevolg

---

¹⁾ De uitgestelde schuld van 1831 was hiervan uitgezonderd.

van den lang gerekten burgeroorlog, waardoor de financiële ongelegenheden tot het uiterst waren gekomen. Diensvolgens werd aan de fondshouders voorgesteld de coupons, op dien datum te vervallen, in te ruilen tegen pandbrieven (*Debentures*), ten laste van een deel der inkomsten van Cuba, welke 5 % renten zouden geven.

Dit werd echter later door den Spaanschen Minister van Financiën wederom vernietigd onder voorwendsel dat Duron zijne instructiën te buiten was gegaan. Daarna, in April 1837, werden deze coupons gecapitaliseerd in schatkistbiljetten in twee termijnen (1 Junij en 1 November 1837) betaalbaar; hiearaan schijnt men evenwel nooit meer gedacht te hebben. Bij decreet van 21 Januarij 1841 werden de coupons, vervallen tot en met 1 November 1840, eveneens gecapitaliseerd. Door al deze knoeijerijen, beteren naam verdient het niet, was de toestand der financiën in Spanje zeer bedenkelijk geworden; men ging echter voort met allerlei oneerlijkheden te bedrijven, ondanks de aanhoudende en ernstige vertoogen der fondshouders, welke vertegenwoordigd werden door de onderscheidene Comité's te Amsterdam zoowel als elders te dien einde opgericht.

Jegens de fondshouders was men zeer onbillijk; alle onderhandelingen en de redelijkste voorstellen hadden geen gevolg hoegenaamd, totdat men eindelijk begreep iets voor de crediteuren te moeten doen door uit te vaardigen de conversiewet van 1 Augustus 1851 ¹⁾, waardoor oude schuld in nieuwe is veranderd;

¹⁾ Bij Weeveringh, t. a. p. pg. 744 vlg. Men had den schijn

„t geen voor de houders der oorspronkelijk in Holland gesloten leeningen, bij eene juiste berekening van renten op renten, na aftrek van het af en toe betaalde en in verband met den beursprijs op nog geen 5 % neêrkwam.” ¹⁾

Nauwelijks was de wet aangenomen en een aanvang gemaakt met de uitvoering der reductie of men trachtte door een nieuw decreet van 1 October 1852 nog grooter opofferingen van de fondshouders af te persen, door ook eene reductie van het overgebleven kapitaal te bewerken. ²⁾

Na dien tijd hebben er geene belangrijke financiële operatiën plaats gehad.

Is het te verwonderen, dat Spanje in 't algemeen beschouwd wordt als een gevaarlijke schuldenaar? dat men nooit hoort van geldbeleggen in Spaansche effecten, tenzij door speculanten!

---

aangenomen van iets voor de schuldeischers te willen doen, terwijl men ze eigenlijk benadeelde. In Spanje zelf bragt deze wet groot opzien te weeg; vele leden der Cortes hebben haar hevig bestreden. De oneerlijke partij echter, met Murillo aan het hoofd, heeft de overwinning behaald en daardoor vele fondshouders, voornamelijk Engelschen en Hollanders, ten ondergang gevoerd.

Hier te lande werd, even als in Frankrijk, Engeland en België, eene commissie gekozen uit de fondshouders, om zich met nadruk tegen het ontwerp te verzetten en betere voorwaarden te verkrijgen. Alle middelen werden te baat genomen, alle raad aan de hand gedaan; men trachtte te werken op de gemoederen der leden van de junta, men vleide zelfs eenigzins, door de Spaansche natie te noemen „*de eêlste, verdienstelijkste en ridderlijkste in Europa*,” het baatte alles even weinig.

¹⁾ Dinger, t. a. p. pg. 220.

²⁾ Zie Weeveringh, t. a. p. pg. 756.

En wat kan de reden zijn van dien financiëlen onspoed? Door de regering van dat land is altijd over het hoofd gezien, dat het, zooals iemand in het begin dezer eeuw zich uitdrukte, „liegt in den gewöhnlichen Regeln der Klugheit, das Lästige der Bedingungen unter günstigeren Umständen zu vermindern, um seine Verpflichtungen um so eher abtragen zu können, oder sich die Erfüllung derselben zu erleichtern.“¹⁾

Het was echter m. i. niet aan het gemis van „Klugheit” alleen, maar aan den loop der omstandigheden evenzeer te wijten, dat de financiën steeds achteruit gingen. Hoevele omwentelingen en oproerige bewegingen hebben dat overigens zoo liefderijk door de natuur bedeed land vaneen gereten en herhaaldelijk tot den rand des ondergangs gebracht!

Het moge hier de plaats zijn eenigzins van nabij te beschouwen dat middel van schulddelging, dat men *Conversie* noemt en waarvan Spanje zoo dikwijls heeft gebruik gemaakt²⁾.

Men verstaat er door *de vervanging eener oude schuld door eene nieuwe*: men heeft natuurlijk vermindering van renten op het oog, daar er anders geen voor-

¹⁾ (Osiander), Geschichtliche Darstellung der Niederländischen Finanzen seit der wiedererlangten Selbstständigkeit des Staates in 1813, Amsterdam, Leipzig 1829.

²⁾ Zeer tegen conversie verklaarde zich Ackersdijck in *Nederlandsche Financiën, Nationale schuld*, Amsterdam 1843, pg. 30: „Die noodlottige *operatie*, welke men gewoon is conversie te noemen, namelijk dat men te gelijk schulden maakt en schulden vernietigt.”

Dit is echter niet volstrekt waar.

deel in zou liggen, 't geen echter billijkerwijze alleen dan geschieden kan, wanneer het aanbod van beschikbare kapitalen en het crediet van den staat op die hoogte zijn, dat er voor de regering gelegenheid besta, tegen lageren interest te leenen, dan zij tot nu toe betaalde.

„Il est bon . . . ., zegt Coquelin ¹⁾, de n'entreprendre l'opération, que lorsque l'état a des réserves, lorsque de toutes parts les fonds abondent et de s'appuyer en outre sur le concours de plusieurs banquiers puissants, afin de faire face à toutes les éventualités possibles.”

Wanneer b. v. effecten, rentende 5 %, voor 125 worden verkocht, trekken de koopers inderdaad slechts 4 %: waaruit de regering kan afleiden, dat eene nieuwe leening tegen 4 % allerwaarschijnlijkst zal worden volgeteekend. De regering moet tevens door tusschenkomst of op andere wijzen zorg dragen eene som gelds beschikbaar te hebben, groot genoeg om de kapitalen van hen, die met de rentevermindering geen genoegen nemen, te kunnen aflossen.

De vrees, dat men aflossing boven vermindering van renten verkiezen zal, behoeft echter niet groot te zijn, wanneer slechts het regte tijdstip voor de conversie gekozen wordt. De rentestand moet zoo laag zijn, dat de fondshouders hun geld op geene voordeligere wijze zullen kunnen beleggen.

Het is niet ongewoon, dat men tegen zekere pro-

---

¹⁾ *De la conversion des rentes* in *Revue des deux Mondes* 1845. tom. I pg. 706 sqq.

visie de operatie aan bankiers opdraagt, daar het voor de regering zelve bijna ondoenlijk is ¹⁾.

Zoodra de gelegenheid zich aanbiedt, mag dit middel tot vermindering van den schuldenlast niet verzuimd worden. Men begint natuurlijk de hoogste renten het eerst te verminderen, voor het geval, dat sommige deelen der staatsschuld tegen hoogere interessen zijn aangegaan.

Is de rente van de geheele schuld dezelfde, dan is het billijkst door loting hen aan te wijzen, die het eerst tusschen aflossing en rentevermindering zullen hebben te kiezen.

Een voorbeeld van conversie tot eene zelfde rente levert ons land: bij de wet van 14 Mei 1814 werden alle soorten van schulden, die 5, 6 en 7 % renten gaven, teruggebracht tot 2½ % waarvoor men het kapitaal denkbeeldig vergrootte, zoodat de rentevermindering slechts in naam plaats had. Zoo doende wordt conversie eene ramp, waardoor schatten kunnen

---

¹⁾ Vgl. Lord Byron, *Don Juan*, Canto XII Stanza V:

Who hold the balance of the world? Who reign
O'er congress, whether royalist or liberal?
Who rouse the shirtless patriots of Spain? *)
(That make old Europe's journals squeak and gibber all.)
Who keep the world, both old and new, in pain
Or pleasure? who make politics run gibber all?
The shade of Buonaparte's noble daring? —
Iew Rothschild, and his fellow — *Christian Baring*.

*) *Descamisados*.

verspild worden, aangezien zij altijd kosten medebrengt. ¹⁾.

Men werpt dus geld weg, wanneer de nieuwe schulden even groot zijn, zonder dat er door de operatie eene rentenvermindering wordt te weeg gebracht.

In den maatregel zelven ligt niets onbillijks, wanneer hij het gevolg is van meerder welvaart, van ophooping van kapitalen, van toenemende mogelijkheid om ze aan te wenden, van den lageren rentenstand en van een hechter staatscrediet; men mag echter de conversie niet geheel onverwacht beginnen, om den fondshouders geen verlies te berokkenen.

Eene vrijwillige conversie benadeelt het crediet niet, maar bevestigt het veeleer; als zijnde een bewijs van den wil der regering om hare schulden te verminderen en hare hulpbronnen te vermeerderen.

Eene willekeurige rentenvermindering daarentegen is niets anders dan een staatsbankroet. Immers wanneer de regering de fondshouders niet raadpleegt, noch hun de keuze geeft tusschen aflossing en conversie, maakt zij zich wederregtelijk meester

---

¹⁾ Vgl. Ackersdijck, t. a. p. pg. 11 vlg. „Jaarlijks werd op nieuw geconverteerd, altijd met meerder verlies, en de ligtzinnigheid was zoo ver gekomen — wij mogen het niet vergeten — dat, toen een sehrander lid der St. Generaal bewees, dat men zonder eenige noodzakelijkheid het Rijk met veel meer schuld bezwaarde, de Minister hem niet wederlegde, maar hem spottende te gemoet voerde, dat, wanneer men staatsschulden op die groote schaal daarstelde, het bekrompen was op eenige millioenen te zien.”

van toekomstige inkomsten en begaat diefstal! ¹⁾.

Of elke gedwongen conversie, zelfs tegen behoorlijke schadeloosstelling, ongeoorloofd is, valt niet in weinige woorden te beslechten, daar voor beide meeningen veel ter verdediging valt aan te voeren.

Aan den eenen kant zal men zich beroepen op het recht van onteigening ten algemeenen nutte, dat den Staat toekomt; terwijl men daartegen aan kan voeren, dat de Staat nooit het recht heeft, zijne eenmaal aangegane verbindtenissen buiten toestemming der wederpartij later te wijzigen ²⁾. Wat er ook van zij, tot eene gedwongene conversie moet de Staat zoo min mogelijk zijne toevlugt nemen.

Men verminderde de schuld door vrijwillige conversiën en niemand zal het kunnen laken, maar veeleer een bestuur moeten prijzen, dat geene gelegenheid laat ontglippen om het welzijn en den bloei van een land te bevorderen.

„De plus, zegt Coquelin, l'exercice de ce droit est pour le gouvernement un devoir, car il agit pour le compte des contribuables, et y renoncer, ce serait commettre un gaspillage odieux de la fortune publique.” ³⁾.

---

¹⁾ Zie Baudrillart, t. a. p. II pg. 322.

²⁾ Men herinnert zich den strijd tusschen de HH. Thorbecke en F. A. van Hall, over de voorgestelde wet van 27 September 1841. (Stbl. No. 35.)

³⁾ T. a. p. pg. 703.

LEENINGEN AAN RUSLAND.

„La Russie est un pays très difficile à connaître et à juger. Il faut y avoir vécu et l'avoir longtemps étudié pour bien saisir les causes de chaque fait, qui se présente à l'oeil de l'observateur et les conséquences, qu'on peut en déduire.”¹⁾

Zoo spreekt een Rus zelf. De snelle ontwikkeling van dat rijk, de oorzaak zijner grootheid, zijne zeden en gebruiken, het karakter en de heerschende denkbeelden dier in beschaving nog achterlijke natie, hebben in dat land een geheel eigenaardigen toestand doen geboren worden.

Metelerkamp²⁾ gaat verder, en zegt dat het een bewijs van onkunde of van verwaandheid zou zijn, wanneer een vreemdeling beweerde eene naauw-

---

¹⁾ Tegoborski, in de Revue des deux mondes, Livr. 15 Nov. 1854. pg. 803.

²⁾ In zijn werk: De toestand van Nederland in vergelijking gebragt met die van eenige andere landen van Europa, Rotterdam, 1804. Deel II pg. 112.

keurige opgave te kunnen geven van de inkomsten, uitgaven en schulden des Russischen keizerrijks.

Het is te bejammeren, dat van dit rijk zoo weinig bekend is: althans wat aangaat het inwendig bestuur en vooral het finantiewezen, omdat er niets officiëels komt, als het rapport van den minister aan den Senaat; 't geen meestal zeer oppervlakkig is. ¹⁾

Met den nijverheidstoestand staat het er ook verre van voordeelig, immers „cet empire n'est pas un territoire, c'est un espace à remplir, une solitude intermittente, qui n'a ni foyers de production, ni centres de consommation, sauf quelques oasis, comme Moscou et Pétersbourg, où s'étale un luxe effréné au milieu d'un océan de misère.” ²⁾

Zoo weinig weten wij er in het algemeen van, dat er zelfs geene eigenlijke begrooting is op te geven; men kan echter, volgens Dinger ³⁾, aannemen, dat de inkomsten in gewone tijden bedragen omstreeks Z. R. 200 millioen, een cijfer, waaraan men zeer weinig heeft, omdat het niet te vooronderstellen is, dat Rusland juist de tering naar de nering zal zetten.

Er is in dat land slechts één persoon vrij, slechts één eigenaar en dat is de keizer, die wereldlijk en geestelijk hoofd tevens is ⁴⁾; juist aan dien natuur-

¹⁾ Revue des mondes 1854, Livr. 15 Aout pg. 816 par Léon Faucher „La Russie est l'empire du silence; aucun bruit extérieur n'y pénètre et aucune rumeur n'en sort.”

²⁾ Léon Faucher, t. a. p. pg. 745.

³⁾ t. a. p. pg. 97 in de noot.

⁴⁾ Léon Faucher, t. a. p. pg. 746. „Il n'y a dans l'empire Russe.... qu'un seul propriétaire, qui est l'empereur.”

Vgl. nog Achenwall, t. a. p. II pg. 447. vlg.

lijken en zedelijken dwang is het te wijten, dat het Russisch volk zich niet ontwikkelen kan, al wilde het met den heiligsten ijver voorwaarts treden op de baan der beschaving en de laatste barbaarschheden van zich afwerpen.

In dat gedeelte van het finantiewezen, dat men staatsschulden noemt, bestaat ook niet die openbaarheid, die men wel zoude begeeren: de administratie legt alleen aan den keizer rekenschap af, die zich wel wacht de eerste te zijn om er bekendheid aan te geven. Eene begrooting zou in dat land eene omwenteling veroorzaken. ¹⁾

Voornamelijk van de vlottende schuld, die zeer groot is, ²⁾ en van de binnenlandsche leeningen is weinig bekend: de gevestigde schuld is, naar evenredigheid der hulpbronnen, zeer gering te noemen.

Aan de leeningen in het buitenland gesloten hebben de Nederlanders een zeer groot aandeel: reeds vroeg waren wij voor vele vrienden een magtige steun door ons geld en onze diplomaten, en niet het minst behoorde daartoe ook Rusland.

Reeds vroeg (1618) vind ik gewag gemaakt van gezantschappen, uitgezonden om hier eene leening te sluiten, ³⁾ waarvan echter toen niets komen

---

¹⁾ L. Faucher, t. a. p. pg. 746.

²⁾ L. Faucher, t. a. p. pg. 817. „Elle marche au combat, enlacée dans les replis d'une dette flottante, qui la paralyse. „Deze bedroeg op 1 Januarij 1861 Z. R. 1.062.648.719, terwijl de gevestigde schuld slechts Z. R. 520.484.275 beliep. *A. de Gotha*, 1864.

³⁾ Vgl. J. Scheltema, Rusland en de Nederlanden beschouwd

kon, uithoofde van onze toenmalige staatsgeschillen.

De staatsschuld van geen rijk is van zooveel belang voor onze kapitalisten; geene schuld, waarin hier te lande meer geld belegd is, dan in de Russische.

„Zoozeer wordt de belegging in fondsen van dat rijk in ons land als een kenmerk van rijkdom en soliditeit aangemerkt, dat het schier eene gewoonte geworden is, om de hoeveelheid van iemands vermogen bij Russische effecten te berekenen.” ¹⁾

De staatsschuld is van betrekkelijk jonge dagteekening, daar zij slechts opklimt tot het begin der laatste helft van de 18de eenw. De eerste grondslag is gelegd door Catharina II ²⁾, door de oprigting eener Rijksassignatiebank 1768, die uitgegeven papieren geld (Assignaten) weêr moest inwisselen, waarvan het bedrag onbekend is. De bank werd gemagtigd om te dien einde 40 millioen aan banknoten uit te geven.

Welke de oorzaak moge geweest zijn, of de bank zich niet bij haar oorspronkelijk doel bepaald heeft, of zij hare magt te buiten gegaan was, is onbekend: dit echter staat vast, dat in 1787 reeds voor een bedrag van R. 100 millioen aan banknoten in omloop was.

in derzelver wederkeerige betrekkingen, Amsterdam 1817, I pg. 111. 156, IV pg. 163, 218, 243, 250.

¹⁾ Weeveringh, Geschiedenis enz. II pg. 670. Zie nog Ségur, Politique de tous les Cabinets de l'Europe, (2e édit. 1801) I pg. 391 vlg.

²⁾ Verg. Metelerkamp, t. a. pl. II pg. 119.

In 1810, toen 100 millioen aangegroeid was tot 577, is men het eerst begonnen te spreken van *papieren* en *zilveren* roebels, die in verhouding stonden als 1 : 3. Later is dit eenigzins verbeterd: in 1816 stond het als 1 : 2. De eerste wettelijke bepaling hieromtrent is van 1838, nam. Z. R. 285 zouden gelijk zijn aan R. Bo. 977,50 ¹⁾).

Na den val van Napoleon, waartoe Rusland ontegenzeggelijk veel heeft bijgedragen, wilde men, om de financiën beter te kunnen regelen, de schuld herzien. De eerste uitkomst was een rapport van het jaar 1817, waaruit blijkt, dat het bedrag der Assignaten toen gestegen was tot R. 836 millioen: welke te beschouwen zijn als de oorsprong van de gevestigde binnenlandsche schuld. Reeds in 1810 waren de staatsdomeinen gesteld tot onderpand der assignaten, omdat er geen geld voorhanden was, om ze in te wisselen. Er werd eene commissie benoemd om een gedeelte dier eigendommen te verkoopen, terwijl tevens eene binnenlandsche leening werd uitgeschreven, groot R. Bo. 100 millioen. Daarenboven werd (10 Mei 1817) de inschrijving geopend voor een onbepaald kapitaal binnenlandsche schuld tegen 6%, waarvan de storting in bankassignaten konde plaats hebben: dit mislukte echter. In 1818 beproefde men hetzelfde en toen met gunstiger uitslag, nadat er deze bepaling bijgevoegd was, dat voor iedere 100 roebels inschrijving slechts 85 behoeften te worden gestort. Men leende dus toen tegen ruim 7%.

---

¹⁾ Verg. Weeveringh, t. a. p. II pg. 675. Noot a. Z. R. f 2.— Ned. C.

Het een en ander veroorzaakte, dat in 1829 nog voor een bedrag van R. Bo. 595.776,310 in omloop was¹⁾, 't welk zoo gebleven is tot 1843, in welk jaar zij bij ukase van $\frac{1}{13}$ Junij veranderd zijn in *Staatscredietbiljetten*. Hiervoor is een aanzienlijke waarde in gemunt en ongemunt goud en zilver, onder den naam van Munt-reserve, weggelegd in de Peter-Pauls vesting. Deze biljetten zijn, met het oog op de metaalwaarde, die er voor is weggelegd, van den beginne aan tot op heden altijd zeer gezocht geweest: in alle betalingen worden zij aangenomen.

In art. 3 der gemelde ukase worden de waarborgen opgesomd, terwijl in art. 5 de bepalingen der inwisseling in klinkende munt zijn vervat.²⁾

Het blijvend fonds van goud en zilver moet ten minste $\frac{1}{6}$ gedeelte van het geheel beloop der Staatscredietbiljetten bedragen. Zeer spoedig na die verandering liep er een gerucht, dat de staat van het inwisselingsfonds dier biljetten niet voldoende was, 't geen echter werd gelogenstrafd in het *Journal de St. Petersbourg* van $\frac{9}{21}$ Januarij 1855, volgens hetwelk er voor Z. B. 151,790,985 aan waarde in het fonds aanwezig was, terwijl het bedrag der uitgegeven biljetten slechts eene som van Z. R. 356,337,025 beliep.

Nog werd in 1855 door den keizer goedgevonden, dat een onbepaald getal dier biljetten zou in omloop gebracht worden: bij iedere uitgifte moest echter $\frac{1}{6}$ van het bedrag in klinkende munt bij de expeditie

¹⁾ Verg. Weeveringh, t. a. p. II pg. 675

²⁾ Te vinden bij Weeveringh, t. a. p. pg. 684.

der credietbiljetten worden gestort; terwijl de intrekking binnen drie jaren zou plaats hebben.

Intusschen had de Russische regering ook schulden gemaakt in het buitenland, zoo te Antwerpen als te Amsterdam bij de zoo gunstig bekende bankiers Hope en C°. Ook rijke Hollanders hadden den keizer nu en dan belangrijke voorschotten gedaan, ten dienste van den Russischen handel en van poolsche edelen, waarvan de keizer in 1795 de schulden heeft overgenomen en voor de zijne erkend.

In 1798 ging men, volgens begeerte van partijën, over tot eene verificatie der schuldvorderingen van buitenlandsche schuldeischers: die uit Amsterdam en Antwerpen werden te zamen gevoegd en berekend op f 88.300.000.

Voor deze som werd eene schuldbekentenis gegeven aan het huis Hope en C°, dat tevens met de liquidatie der oude vorderingen werd belast. Zij mochten partiële obligatiën uitgeven, ieder ter waarde van f 1000, die geteekend moesten zijn door de firma en een notaris en voorzien van het contraseign van den Russ. Minister.

De obligatiën uit deze overeenkomst voortgesproken worden *oude Russen* genoemd.

De rentebetaling en de aflossing zouden plaats hebben, onverschillig of Rusland met Holland in oorlog was of niet ¹⁾; de berekening zou zijn in Hollandsch geld.

---

¹⁾ In meest alle Russische effecten komt deze bepaling voor.

Tot 1809 zou Rusland jaarlijks zooveel aflossen, als de schatkist toeliet en het dan nog overblijvende in ééns betalen, tenzij die som daarvoor te belangrijk mogt zijn. In het laatste geval zou jaarlijks slechts $\frac{1}{20}$ gedeelte van het restant worden afbetaald.

Van al deze schoone beloften van terugbetaling kwam echter niets; dit is evenwel niet toe te schrijven aan kwade trouw, maar veel eer aan de tijdsomstandigheden, die groote opofferingen vorderden. ¹⁾ Ten gevolge daarvan werd niet alleen niets afgelost, maar zelfs de coupons van 1 Jan. 1813, 1814 en 1815 werden niet betaald.

Na het einde van dien vernielenden oorlog, toen alles wederom vrijer begon te ademen en men eenigzins inzicht begon te krijgen in den benarden toestand der financiën, besloot men tot eene naauwkeurige beschouwing der staatsschulden over te gaan; waarvan het gevolg was, dat de achterstallige renten benevens de interest daarvan werden gecapitaliseerd; terwijl daarenboven nog *f* 250.000 aan premiën werd toegekend voor de coupons dier vier jaren, bij loting te verdeelen.

Dit besluit was uitgevaardigd te Berlijn, den 14^{den} October 1815. De coupons, die den 1sten Jan. 1816 vervallen moesten, werden ook in de voorbaat gecapitaliseerd

---

dat de betaling van rente en de aflossing, in tijd van oorlog, zoowel als in tijd van vrede, zal geschieden, zonder in aanmerking te nemen of de schuldeischer tot eene bevriende of niet bevriende mogendheid behoort. Vgl. Dinger, Overzicht enz. pg.123.

¹⁾ Vgl. Schets der gevolgen van den invloed der Franschen op Nederland sedert 1795. Amst. en 's Hage 1814. pg. 44 vlg.

met die der drie vroegere jaren, aangezien de uitbetaling daarvan de schatkist in ongelegenheid zou brengen: „voorbehoudende zich zijne Keizerlijke Majesteit daarenboven om deze aflossingen te vergrooten, in zooverre en zoodra de omstandigheden zulks zullen toelaten en een staat van vrede aan den koophandel van Hoogstdeszelfs onderdanen die uitbreiding en werkzaamheid zal hebben teruggegeven, waarvoor dezelve vatbaar is, enz.” ¹⁾

Voor deze gecapitaliseerde renten en premiën te zamen ontvingen Hope & Co. eene nieuwe obligatie groot f 18,000,000 op dezelfde voorwaarden als de vorige leening; vandaar dat de effecten van 1798 en 1815 als het ware één geheel uitmaken en op de Beurs zonder onderscheid worden aangenomen. ²⁾

Met deze schikking van het Russische Gouvernement was men hier te lande over 't algemeen zeer ingenomen; ook de bankiers Hope en C^o. die zich bij advertentie van 9 November 1815 ³⁾ allezins tevreden toonden over de getroffene overeenkomst; gelijk blijkt uit hunne woorden: „De heeren Hope & Co. met de bovenstaande mededeeling, de belanghebbenden en het publiek in staat stellende, om in deszelfs geheelen omgang te kunnen beseffen en waardenen de grootmoedige wijze, waarop het Z. Russisch-Keizerlijke Maj. behaagd heeft in de belangen der geïnteresseerden in de Hollandsche geldleeningen te voor-

¹⁾ Bijv. tot het Staatsbl. II 4e stuk pg. 2455, 2456 (art. 5 van genoemd besluit uit Berlijn.)

²⁾ Weeveringh, t. a. pl. pg. 673.

³⁾ Bijv. tot het Staatsbl. II 4e stuk pg. 2457.

zien en dezelve met zoo verheven edelmoedigheid, enz.”

Bij deze regeling werd tevens bepaald; dat jaarlijks voor 1 Julij 1000 stuks partiële obligatiën zouden worden uitgeloot; 't geen getrouw is nagekomen, ten gevolge waarvan deze schuld den 1sten Jan. 1855 nog bedroeg *f* 59,600,000. ¹⁾

Bij de conventie van 19 Mei 1815 ²⁾ was overeengekomen tusschen Engeland, Rusland en de Nederlanden, dat Engeland in deze schuld *f* 25 millioen zou dragen, waarvoor het zou behouden eenige Hollandsche koloniën in den laatsten krijg veroverd; waartegen onze koning het souverain bezit der Zuidelijke provinciën zoude verkrijgen tegen een gelijk aandeel in de Russische schuld. De verplichting om dit te betalen zoude ophouden, zoodra dit bezit niet meer voortdurend was. In het geheim artikel komen nog bepalingen voor, hoe te handelen voor het geval, dat België slechts tijdelijk van Nederland werd afgescheurd. Wanneer het binnen een jaar wederom was te zamen gevoegd, zou in de betaling geene verandering gemaakt worden. De aansprakelijkheid echter rustte geheel op Rusland; vandaar, dat de scheiding van Holland en België de obligatiehouders in het minst niet heeft benadeeld, aangezien dat gedeelte, wat door ons niet meer behoefde uitbetaald te worden, nu weder op Rusland's schouders terugviel. ³⁾

¹⁾ Dinger, Supplement pg. 19.

²⁾ Bij E. G. Lagemans, Recueil etc. I, N°. 27.

³⁾ Ook Engeland was nu bevrijd, maar bleef zich verbinden door een nieuw tractaat van 16 November 1831, mits Rusland zich met geene nieuwe schikkingen ten aanzien van België inliet, zonder

Later is er met ons Bewind oneenigheid ontstaan over het tijdstip, waarop het geval, in art. 5 van gemeld tractaat bedoeld, moet worden gerekend te hebben bestaan en over het geld, dat de Russische regering volgens hare meening nog kon vorderen; aan welke zaak een einde gemaakt is door de conventie van ^{30/18} Aug. 1850. Onze regering onder Willem I hield 1 Oct. 1830 voor dat tijdstip, (omdat de zuidelijke provinciën toen feitelijk waren afgescheiden) steunende op art. 5 van genoemde conventie, waar gesproken wordt van „*possession et souveraineté — . . . . soustraites.*”

Het kabinet van St. Petersburg vond echter goed daarvoor te houden 19 April 1839, den dag waarop de formele afscheiding van België is tot stand gekomen.

Krachtens deze opvatting vorderde Rusland nog van onze regering *f* 10.200.000, zijnde dit het bedrag der betalingen aan Hope sedert 1 Jan. 1832 tot 19 April 1839 voor onze regering uitbetaald.

Er is echter krachtens genoemde conventie slechts uitbetaald eene som van *f* 1.318.750, waarvoor 4 Junij en 10 Sept. 1831 verklaringen waren afgegeven door onzen Minister van financiën.

Wat in deze zaak het meest te gispjen zij, of de kwade trouw van Rusland, of de onbedrevenheid of vrees (of wat het anders moge geweest zijn) onzer diplo-

---

Engeland er in te kennen. Over deze zaak is menigmaal in het Parlement het woord gevoerd door Sir Robert Peel. Vgl. *Speeches of Sir Robert Peel, delivered in the house of commons from 1829 to 1834*, London 1853, II pg. 423, 442, 580 vlg.

maten, valt moeilijk te zeggen. Dat het Russisch kabinet niet eerlijk te werk ging, is boven allen twijfel verheven; immers reeds in 1832 werd door die regering in eene breedvoerige nota betoogd, dat Willem I, door het toetreden tot het protocol van 27 Jan. 1831, de vrijheid van België buiten kijf had gesteld en de slooping van Nederland tot eene waarheid had gemaakt. ¹⁾

Wat aangaat de onbedrevenheid, of wat het zijn moge, onzer toenmalige diplomaten, het bewijs ligt voor de hand, dat de vordering van Rusland ongegrond was.

Waartoe strekte anders de vernieuwing van het tractaat met Engeland op 16 Nov. 1831?

Wat beteekent *feitelijk bezit* anders, als *in zijne magt hebben*?

Het Russisch kabinet zal toch niet hebben willen beweren, dat België door onzen koning feitelijk is bezeten geworden tot 19 April 1839!

De vorige Ministers hadden zich dan ook met die belagchelijke vordering niet willen inlaten, omdat er na de feitelijke afscheiding geené *oorzaak* voor de overeenkomst meer bestond.

Onze Minister van Sonsbeek heeft zich door den listigen de Maltitz laten om den tuin leiden.

De eerstvolgende leening in ons land had plaats den

---

¹⁾ Vgl. Précis des Négociations relatives à la séparation de la Belgique, d'avec la Hollande, et à l'indépendance future du nouvel État par le Comte de Nesselrode. (Aangehaald bij Mr. G. W. Vreede, De Russische schuld. Bedenkingen tegen de conventie van ³⁰/₁₈ Augustus 1850, Amsterdam 1851. pg. 42.)

16 Aug. 1820: zij werd gesloten met het huis Hope & Co. ter waarde van f 80,000,000 tegen eene rente van 5%, verschijnende 1 Maart en 1 September. De inschrijving heeft plaats gehad in een afzonderlijk Grootboek.

Deze leening is aflosbaar door amortisatie van 2% 's jaars bij inkoop en geplaatst tegen 72%: gemelde bankiers ontvingen nog daarenboven 3% provisie, zoodat in plaats van 80, nog geen 56 millioenen zijn ontvangen.

Een gedeelte van de certificaten dezer leening is bekend onder den naam van *Hamburger-Russen*, daar een Hamburgsch kantoor mede obligatiën hiervan heeft uitgegeven.

Hierop volgden in 1828 en 1829 de 5% leeningen, waarvan de certificaten *nieuwe Russen* worden genaamd: de kosten van den oorlog met Turkye moesten er door bestreden worden. Zij werden aangegaan met Hope & Co. tegen 5%, betaalbaar in Nederl. munt, terwijl de coupons 1 September vervielen. De eerste leening was groot f 18,000,000, verdeeld in drie, de tweede f 24,000,000, verdeeld in vier hoofdobligatiën, ieder ter grootte van 6 millioen, waarvan gemelde bankiers partiële obligatiën mogten uitgeven. Jaarlijks moest er eene uitloting plaats hebben van 1% van het nominaal kapitaal, vermeerderd met de door de aflossing bespaarde renten, zoodat de leening van 1828 in 1865, die van 1829 één jaar later geheel moet zijn afgedaan. Den 1sten Januarij 1858 bedroeg het nog te betalen gedeelte der beide leeningen f 16,769,000.

De derde 5% leening werd wederom gesloten bij

Hope & C. in 1837: zij was groot f 40,000,000, verschijnende de coupons $\frac{1}{13}$ Julij en $\frac{1}{13}$ December, betaalbaar te St. Petersburg.

Een pCt. van het oorspronkelijk kapitaal is bestemd tot amortisatie, dat, vermeerderd met de bespaarde renten, besteed moet worden tot inkoop of uitloting, naarmate de effectenstand op dat tijdstip is. De uitloting moet plaats hebben in September, de aflossing in December. Deze leening werd gesloten, om den oorlog tegen de Polen te kunnen voortzetten.

Hierop volgde de vierde 5% leening, groot f 40,000,000, eveneens gesloten met Hope & C°. Zij is in alles gelijk aan de vorige, behalve een klein verschil nam. de uitloting en de aflossing moeten beide ééne maand vroeger plaats hebben.

Eenige jaren daarna is de Russische regering wederom begonnen eene serie leeningen te sluiten tegen 4%, waarvan de eerste, $\frac{5}{11}$ September 1840, gesloten is met Hope & C°. Zij is groot f 50,000,000 en verdeeld in 1000 reeksen, ieder van 50 obligatiën van f 1000. De rente verschijnt 1 Februarij en 1 Augustus.

Voor amortisatie is jaarlijks $2\frac{1}{2}$ pCt. van het oorspronkelijk kapitaal bestemd, zonder bijvoeging echter der bespaarde renten.

Het doel dezer leening was om de keizerlijke reservekassen aan te vullen.

De obligatiën van al deze leeningen worden geregeld afgelost, of uitgeloofd, terwijl de fondshouders gelukkiglijk niet de minste vertraging ondervinden in het ontvangen hunner renten.

Om de menigvuldige Russische staatsschuldbrieven hier te lande in omloop, besloot men reeds vroeg *administratie-kantoren* op te rigten; immers er komt een berigt voor van 30 Junij 1824,¹⁾ waarin de daargestelling van Administratiekantoren van Russische fondsen van Nederlandsche houders wordt bekend gemaakt.

Behalve het zegelregt moest bij de verwisseling der inscriptiën of bewijzen van inschrijving tegen certificaten aan toonder aan de administratie worden betaald $\frac{1}{2}$ pCt. der nominale waarde; waaronder alle onkosten waren begrepen.

De administratie verbond zich verder om de interessen uit te betalen onder korting van 1 pCt. provisie en van de onkosten van incassering te St. Peterburg. Indien men later de originele inscriptiën wenschte terug te hebben, bestond daarvoor ook gelegenheid; van welke verwisseling de administratie zou genieten $\frac{1}{2}$ pCt. van de nominale waarde.

Nog steeds bestaan er zulke inrigtingen, die voortgaan het algemeen van nut te zijn.

Kortelijk zijn hier de Russische financiën, vooral met betrekking tot ons land, behandeld: men heeft daaruit kunnen opmerken, dat ook Ruslands crediet wel eens laag gezonken was. Nog onlangs, in den Krimoorlog, kon het geene leening sluiten, omdat men twijfelde aan de hulpbronnen van dat land, daar zij, voor zoover ontgonnen, bijna alle ten onderpand strekken van binnenlandsche schulden.

¹⁾ In Bijvoegsel tot het Staatsbl. 1824 (deel XI 2e st.) pg. 690.

Wanneer eenmaal, wat de omstandigheden mogen afwenden, het crediet van Rusland tot niets is teruggevoerd, „ce sera comme un tremblement de terre, dans lequel toutes les fortunes seront englouties.” ¹⁾

---

¹⁾ Léon Faucher, t. a. p. pg. 758.

B E S L U I T.

Hoeveel waarde men doorgaans hechten kan aan beloften, die bij leeningen gedaan worden, blijkt zonneklaar uit de voorgaande bladzijden; zij leveren overvloediglijk bewijzen, dat vele regeringen met haar crediet als het ware den draak steken.

Dit mag aangaan, zoolang de schuldeischers er in berusten; is echter eenmaal de maat vol, dan ziet het er dikwerf voor den leenenden staat allertreurigst uit.

Maar wat kunnen de schuldeischers doen?

Comités vormen om de gemeenschappelijke belangen te behartigen, zie daar alles!

Deze wenden zich dan tot den gezant bij het vreemde hof, die vertoogen kan indienen, protesteren, enz. Hij doe dit dan met gematigdheid en voorzigtigheid, welke hem bij alle onderhandelingen moeten leiden.

Dan alleen heeft hij kans van slagen: immers „nulum numen abest, si sit prudentia.”¹⁾

Zien wij nog over de staatsschulden in het algemeen of zij te regtvaardigen zijn en te verkiezen boven belastingen, om daarna, na een enkel woord over de delging van schuld gezegd te hebben, deze proeve te besluiten.

Reeds vroeger heb ik aangetoond, dat de staatsschuldbekentenissen zoowel hare voor- als nadeelige zijde hebben: dit hangt vooral af van de soliditeit van het leenende land.

Wat de regeringen aangaat, zij moeten in het sluiten van leeningen zeer omzigtig te werk gaan, omdat deze het meest geschieden, om in buitengewone uitgaven te voorzien; welke niet zelden van nut ontbloot zijn.

Het sterkst te veroordeelen zijn die leeningen, die gesloten worden om aan een te kort van de gewone jaarlijksche begrooting te hulp te komen, daar dit meestal een gevolg is van slecht beheer.

Voor alle gewone uitgaven immers moeten gewone inkomsten aanwezig zijn: en zijn deze er niet, dan blijft, om het evenwigt te herstellen, alleen nog over *bezuiniging*.

In zulke omstandigheden is het zeer gevaarlijk nieuwe leeningen te sluiten, daar diezelfde uitgaven ieder jaar terugkomen; terwijl er geen vooruitzicht bestaat om ze te kunnen aflossen.

---

¹⁾ Vgl. A. de Wicquefort, *L'ambassadeur et ses fonctions*, la Haye 1680, Tom. II pg. 119.

Eene andere vraag is of leeningen voor oorlogen en tot het aanleggen van groote werken te regtvaardigen zijn? Zijn de oorlogen regtvaardig en kan men met reden verwachten, dat die groote werken van algemeen niet zullen zijn, dan voorzeker helt het antwoord naar de beslissende zijde over; zulke uitgaven kunnen immers onmogelijk door de gewone inkomsten worden goed gemaakt. In vroegere tijden was dit iets anders; toen hadden de Vorsten een' zogenaamden schat, opgegaard in tijd van voorspoed en vrede, om dien bij rampspoedige gebeurtenissen te kunnen gebruiken.

Bij zulke dringende behoeften, als bij oorlog, kan eene regering niet buiten eene leening; zelfs al wilde zij zich geld verschaffen door het heffen van belastingen, zou haar dit veelal onmogelijk zijn, daar er met de inning veel tijd verloopt: daargelaten nog, dat het volk minder bezwaar ziet in eene leening, dan in eene belasting.

Ter verdediging der leeningen heeft men onder meer gronden nog aangevoerd, dat de schuldeischer van het land het land zelf is en het er alzoo niets toe doet, hoe groot de staatsschuld wordt. De regterhand immers betaalt de renten aan de linker! Onder hen, die dit beweren, behoort Voltaire, die zijne meening aldus inkleedt: „Un État qui ne doit qu'à lui-même, ne s'appauvrit pas et ses dettes même sont un nouvel encouragement pour l'industrie” ¹⁾.

Zij nemen Engeland als voorbeeld, dat niettegen-

---

¹⁾ Observations sur le commerce, le luxe, les monnaies et les impôts, Tom. 29. (Édit. Kehl.)

staande het hooge cijfer zijner staatsschuld, toch rijk is en magtig. Dit bewijst echter m. i. niets, want bij het gelijktijdig daar zijn van twee omstandigheden, is het volstrekt geen vereischte, dat de eene het gevolg zij van de andere. „Eene vrouw,” zegt de Bruyn Kops, „kan eenig lichaamsgebrek hebben en toch eene schoone vrouw zijn: zij is dan echter niet mooi, omdat zij dat gebrek heeft: zij zoude nog schooner zijn, als zij het niet had” ¹⁾.

Wat de vraag betreft of het geld der ingezetenen tot hen terugkeert: dit kan aangaan, wanneer het belastingstelsel billijk en juist is; niet echter, wanneer de mindere klassen het meest betalen, terwijl juist de meest gegoede het minst bijbrengt.

Er zijn nog mannen geweest, die in geldleeningen rijkdom wilden zien: maar waarin bestaat dit dan? In een blad papier, gewaarborgd door een staat, die meestal dan in nood is ²⁾.

Deze quaestie kan men bij den tegenwoordigen stand der staathuishoudkundige wetenschap als afgedaan beschouwen.

Stellen wij nu, dat er geld zijn moet: is dan de heffing van belastingen te verkiezen boven eene geldleening?

¹⁾ t. a. p. II pg. 317.

²⁾ Vgl. de Bruyn Kops, t. a. p. II. pg. 308. Rau, Politische Oeconomie, Leipzig, Heidelberg, III (Finanzwissenschaft) 2e Abth. pg. 295 not. a. „Der Irrthum, dass die Staatsobligationen ein neuerschaffenes Vermögen seien, welches die Consumption der geborgten Gütervorräthe wieder ersetze, ist bei dem heutigen Stande der volkswirtschaftlichen Erkenntnis nicht mehr zu befürchten.”

Er valt veel voor en veel tegen te zeggen.

Gold het de vraag, wat gemakkelijker is, dan zou het antwoord bepaald ten gunste der leening uitvallen; maar ook hiertegen is veel aan te voeren.

Door eene leening neemt men sommen weg, die op dat oogenblik vrij waren en belet zoo doende de vervulling der behoeften van handel en scheepvaart: men put dan uit de bron zelve, die allen arbeid voedt; terwijl de hoogere belastingen betaald worden uit het overschot van de inkomsten van iederen belasting-schuldige. ¹⁾

Hiertegen: door belastingen wordt iedereen bezwaard; het zou daarom mogelijk kunnen zijn, dat sommigen genoodzaakt waren hunne kapitalen aan te spreken; men zou dan zondigen tegen het beginsel, dat de belastingen alleen mogen drukken op het inkomen en niet op het kapitaal. De leeningen hebben dit nog voor, dat, daar iedere inschrijving vrijwillig is, zij slechts hen kunnen lokken, die van hunne inkomsten veel overhouden. Later drukt de rentenlast wel weder even zwaar, maar de betaling geschiedt geleidelijk en is dus voor hen, die van kapitaal (in beperkten zin) ontbloot zijn, gemakkelijker.

Oogenschijnlijk heeft de verkrijging van geld door middel van belastingen nog dit voordeel, dat het allezins billijk is, dat het tegenwoordige alleen de lasten drage, welke de omstandigheden van het oogenblik dringend vereischen. Oogenschijnlijk, want van de uitgaven, die eene leening noodzakelijk maken,

---

¹⁾ Vgl. Laffitte, in de kamer der gedeputeerden, 22 Nov. 1830.

kan men gerustelijk een evenredig aandeel door de nakomelingschap laten dragen.

Wat men in theorie ook moge beweren, in de praktijk zijn beide middelen zeer bezwarend; wat men kiezen moet, hangt geheel van de omstandigheden af; welke echter zelden zoo gunstig zullen zijn, dat men tot eene belasting zou kunnen overgaan.

Beschouwen wij nog kortelijk de middelen ter schuld-
delging.

„Die dringende Nothwendigkeit der Schuldvermin-
derung,” zegt Rau, „folgt aus den Betrachtungen
über die Wirkungen der Schulden und aus dem Blicke
auf die Geschichte der Staaten, welche in neuere Zeit
in den Kriegsjahren weit mehr neue Schulden an-
häuften, als sie in den dazwischen liegenden Friedens-
zeiten wieder abtrugen” ¹⁾.

En wie zal het weêrspreken?

Iedere regering moet, zoodra de omstandigheden
het eenigzins toelaten, ten zeerste er op uit zijn de
staatsschuld te delgen: opdat niet te ongelegener ure
dit cijfer zulk eene hoogte bereike, dat er van aflos-
sing geen sprake kan zijn en dat het gemis aan cre-
diet een land ten prooi doe verstrekken aan een
roofzuchtigen nabuur ²⁾. Een bewind, dat er zich
aan vasthoudt, in voorspoed te delgen, wat het in te-
genspoed heeft opgenomen, versterkt zijn crediet; han-
delt het echter anders, dan wordt het gevoerd „un-

¹⁾ t. a. p. pg. 355.

²⁾ Men denke aan de woorden van den dichter: „Mensch, be-
zahle deine Schulden,” u. s. w.

vermeidlich endlich einmal zum Ruin, so lange auch unerwartete glückliche Ereignisse die furchtbare Crisis oft verzögern, und so wohlfeil auch die Kapitalisten des Landes ihre neue Anhäufungen anbieten mögen" ¹⁾).

Om zich van zijne schuld te ontheffen, bestaat er slechts één afdoend middel, namelijk *jaarlijksche afzondering van een gedeelte der overvloedige inkomsten ter vorming van een nieuw kapitaal*, totdat het de hoogte bereikt hebbe van de geleende som. „Tous les miracles de la caisse d'amortissement,” zegt Say, „et de l'intérêt composé se réduisent à cette opération vulgaire; et tous les calculs des publicistes, tous les raisonnements des plus profonds économistes aboutissent tous à mettre hors de doute une vérité si simple” ²⁾).

De wetenschap onderscheidt delging uit buitengewone en gewone inkomsten.

Buitengewone: Door veroreemding van staats-eigendommen. Men lette hierbij wel op, of de tijdsomstandigheden den verkoop gunstig zijn. De maatregel zelf is in tijden van rust en vrede zeer aan te prijzen, omdat de domeinen meestal weinig opbrengen, het bestuur kostbaar is en zij op verre na niet altijd even goed verzorgd worden als privaateigendommen. Men verkoope niet te veel op eens, opdat geen te lage prijzen worden geboden.

Door uitbetalingen van andere staten, secularisatiën, enz.

Door het heffen van buitengewone belastingen.

---

¹⁾ Nebenius, Der öffentliche Credit. Carlsruhe und Baden, 1820. pg. 256.

²⁾ t. a. p. pg. 462.

Ricardo droeg dit stelsel voor door een omslag op de bezittingen van alle ingezetenen, zeggende dat het even goed den staat als den particulier voegt, een gedeelte van zijn kapitaal op te offeren, toereikend om zijne schuld af te lossen ¹⁾. Dan het is onmogelijk te weten, hoeveel ieder naar evenredigheid van zijn vermogen moet bijdragen, omdat men bij de opgave daarvan moeilijk na kan gaan, of zij waar of valsch is. Maar aangenomen, dat het uitvoerbaar ware, dan zal niemand betwisten, dat door het derven van die kapitalen, aan handel en nijverheid een groote slag zou worden toegebracht.

Mac-Culloch, die het voor onuitvoerlijk houdt, eindigt aldus: „The chances indeed are ten to one, that any *bona fide* attempt on the part of government to carry it into effect would end either in bankruptcy or revolution” ²⁾.

Rau stelt voor volgens den maatstaf der belastingen, de schulden aan de ingezetenen over te dragen ³⁾.

De middelen tot delging uit gewone inkomsten kunnen eerst dan bestaan, wanneer de uitgaven door de inkomsten worden overtroffen: „tout autre amortissement est un pur charlatanisme, dont il ne résulte aucun avantage réel pour l'État. Nul plan de finance ne saurait tenir lieu d'esprit de conduite et d'économie” ⁴⁾.

¹⁾ Oeuvres complètes, traduites en Français par Constancio et Fonteyraud, Paris 1847. pg. 221. suiv.

²⁾ A treatise on the principles and practical influence of Taxation and the Funding System, London 1845. pg. 465.

³⁾ t. a. p. nota *d*.

⁴⁾ Say, t. a. p. pg. 464. Vgl. vooral v. Hogendorp, t. a. p. VII, pg. 167 vlg.

Zij kan plaats hebben door *conversie*, door *bezuiniging*, door *meerdere opbrengst der bestaande belastingen*, enz. Vroeger stelde men zich veel voor van een zogenoemd amortisatiefonds, waarvan men later is teruggekomen ¹⁾. Wel had zulk eene inrigting oogenschijnlijk veel goeds, maar wanneer men de kosten van beheer als anderzins er af trok, was de winst niet groot. Men had berekend, dat tegen 5% het kapitaal in 15 jaar wordt verdubbeld: plaatste men nu jaarlijks het overschot in eene afzonderlijke kas, zoo zou men veel vroeger de schuld gedelgd hebben, dan wanneer men gedurig met die kleine som een gedeelte afdeed. Was dit overschot aan het bestuur uitbetaald, dan werden daarvoor schuldbekentenissen der regering gekocht, waarop steeds de volle renten werden uitbetaald. Op die wijze zou dit bestuur kunnen worden in staat gesteld om alle schuldbekentenissen eindelijk in handen te krijgen, welke dan zouden vernietigd worden en alzoo de schuld afgelost zijn.

Voor al in Engeland had men met dergelijke inrigting zeer veel op. Een groot voorstander er van was Price, die er alle mogelijke heil in zag ²⁾. Toen in 1776 de hand geslagen werd aan het eerste amortisatiefonds, liet hij zich aldus uit: „Could it have

¹⁾ Volgens Baudrillart (II 318) is de eerste proef genomen door de Hollanders omstreeks de helft der 17e eeuw. Vgl. Mr. J. T. Buys, De Nederl. staatsschuld sedert 1814, Leiden pg. 41 vlg.

²⁾ Hij heeft berekend, dat een stuiver, welke van Christus geboorte tot 1791 tegen interest op interest ware uitgezet, zoude geklommen zijn tot eene waarde van 30 millioen gouden bollen alle even groot als onze planeet. Baudrillart t. a. p. pg. 319.

escaped the hands of violence it would have made us the envy and terror of the world, by leaving us at this time not only tax-free, but in possession of a treasure, greater perhaps than ever was enjoyed by any kingdom" ¹⁾.

Intusschen hebben de dwalingen, waaraan men heeft toegegeven, allernadeeligste gevolgen gehad ²⁾; de staatsschuld is er aanmerkelijk door vermeerderd, vooral in Engeland, waar men eindelijk de oogen geopend heeft, voorgelicht door de schriften van Hamilton, die aantoonde, dat de schulden door die wijze van delging waren vermeerderd.

Eindelijk is bij Parlements-acte onder George IV bepaald, dat de schuld niet anders zou worden afgelost dan door het batig slot der inkomsten. En dit is ook de eenige weg om van alle schulden bevrijd te worden. Zoo denkt ook Say: „Il vaut mieux cesser de payer chaque année une portion d'intérêts que de les accumuler pour les supprimer tous à la fois. On épargne ainsi les frais d'administration de la caisse d'amortissement." ³⁾

Over de verdere nadeelen aan zulk een fonds verbonden, vgl. de Bruyn Kops (t. a. p. pg. 318 vlg.).

Over *conversie* is boven reeds gesproken.

Nog bestaat er een middel, dat zeer gemakkelijk

---

¹⁾ Bij Mac-Culloch, t. a. p. pg. 450. Zie over het stelsel van Pitt, ook Alison, *History of Europe from the French Revolution*, vol. V ch. XLI.

²⁾ Vgl. Hooft-Graafland, t. a. p. pg. 111, not. 2. — Ackersdijck, t. a. p. pg. 42.

³⁾ t. a. p. pg. 463.

maar tevens allerschandelijkst is om van eene staatschuld bevrijd te worden, namelijk het *staatsbankroet*.

Hierover in eenige bijzonderheden te treden is m. i. geheel onnoodig; het is ronduit *diefstal*.

„Een staatsbankroet,” zegt Hooft Graafland, „kan bij een ontzettend onweder worden vergeleken, dat, ofschoon vreesselijke verwoestingen aangerigt hebbende, doordat het de lucht gezuiverd heeft, ten laatste als heilzaam moet worden erkend. Maar welke voordeelen ook aan een staatsbankroet mogen verbonden zijn, altijd zullen zij te duur gekocht worden, met het ongeluk van zoo velen, met opoffering van rogt en billijkheid, met verlies van krediet en eer” ¹⁾).

Zonder verder te willen uitweiden over het voor- of nadeelige, het zedelijke of onzedelijke der geldbelegging in staatseffecten, maak ik een einde aan deze proeve, de woorden van den zaakkundigen schrijver der „Brieven over de financiële kwestieën van den dag” tot de mijne makende:

„Weest voorzigtig en beraadt u ernstig, alvorens gij

---

¹⁾ t. a. p. pg. 120. Vgl. nog het reeds aangehaald geschrift van van Hogendorp, Het crediet (29 Oct. 1830), waarin hij wijst op den treurigen toestand van ons land in betrekking tot dat crediet; hij dringt ter herstelling daarvan aan op de verantwoordelijkheid van den Minister van finantiën en op meerdere openbaarheid (pg. 12, 13).

Men herinnere zich, hoe zelfs Napoleon in 1800 hier te lande na eene 14 daagsche onderhandeling van den generaal Marmont te Amsterdam, geen 6 millioen guldens kon leenen, hoe wel geholpen door R. J. Schimmelpenninck (Bataafsche courant van 1 April en 15 April 1800).

uw geld gaat beleggen: tracht eerst te weten, *wat* gij er mede gaat doen en *waarom* gij *dit* of *dat* en niet iets anders kiest: legt uwe vooroordeelen af, en denkt er aan dat gij niet alleen handelt voor u zelve maar voor uw huisgezin, voor de gansche maatschappij; dat uw kapitaal een deel is van het groote maatschappelijke kapitaal, dat men den nationalen rijkdom noemt, en dat vele vruchten moet afwerpen, omdat de geheele maatschappij er van moet bestaan en worden onderhouden."

The first part of the paper is devoted to a general
 consideration of the subject, and to a statement of the
 objects of the present inquiry. It is then divided into
 three parts, the first of which is devoted to a
 description of the objects of the inquiry, and to a
 statement of the principles which govern their
 arrangement. The second part is devoted to a
 description of the objects of the inquiry, and to a
 statement of the principles which govern their
 arrangement. The third part is devoted to a
 description of the objects of the inquiry, and to a
 statement of the principles which govern their
 arrangement.

STELLINGEN.

I.

Venditor ad rem venditam praestandam cogi nequit.

II.

Qui emit sub conditione, quae vocatur *in diem addictio*, non potest, si rem sibi emptam retinere vult, idem pretium dare, quod extraneus obtulit, sed plus offerre debet.

III.

Art. 89 B. W. is af te keuren.

IV.

Art. 840 al. 2 B. W. beteekent niet, dat de eigenaar de grove reparatiën moet doen, maar alleen, dat de vruchtgebruiker er niet toe gehouden is.

V.

Een meerderjarig verklaarde mag zijn executeur-testamentair.

VI.

Erfdienstbaarheden op een overstroomd land gaan niet over op het daarvoor teruggekregen gedeelte der bedding.

VII.

Makelaars in onroerende goederen zijn volgens onze wetgeving niet bestaanbaar.

VIII.

Slechts éénmaal kan de in staat van faillissement verklaarde een accoord aanbieden.

IX.

Een vreemdeling, die faillietverklaring vraagt, moet de *cautio judicatum solvi* stellen.

X.

De regter moet ambtshalve de veroordeeling in de kosten uitspreken.

XI.

Het zenden van geld aan eene der oorlogvoerende partijen stelt daar *schending van neutraliteit*.

XII.

Ten onregte stelt Berlier (Exposé des motifs, 7 Jan. 1810. pg. 8): „Il est impossible, que l'infanticide ne soit pas prémédité.”

XIII.

Art. 456. C. P. is niet van toepassing bij het inslaan van glasruiten uit balddadigheid.

XIV.

Het is wenschelijk, dat in het toekomstig Nederlandsch strafwetboek, de regter gemagtigd worde tot het opleggen van eene *caution of good behaviour*.

XV.

Het kosteloos afstaan van een stedelijk gebouw is subsidie in den geest der armenwet.

XVI.

Een vreemdeling, die hier te lande alleen inkoop doet, om buiten 's lands te verkoopen, is niet patentpligtig.

XVII.

Het staat den regter niet vrij, zich over een geregteljk-
genceskundig onderzoek, een superarbitrium aan te matigen.

XVIII.

De veroordeelde heeft het regt de hem door den koning
verleende gratie te weigeren.

XIX.

Het beste middel tegen pauperisme is *beschaving der
lagere volksklassen.*

XX.

Het gemis van feestdagen is even nadeelig voor de
volkswelvaart als een bovenmatig getal.

XXI.

Het aangaan van onaflosbare schuld is af te keuren.

XXII.

Het is, om eene leening voor eenig publiek werk te
regtvaardigen, niet voldoende, dat de opbrengst van het
daar te stellen werk de renten der leening dekke.

DE SCHEIKUNDIGE WERKING DER WARMTE

OF

ANORGANISCHE VERBINDINGEN.

